

EVANGELICKÁ
TEOLOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Teologická
fakulta
Faculty
of Theology

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Diakonie
Ceskokobratské cirkve evangelické

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

Všichni jsme břemena a nosiči: pandemie, tornádo, válka

13. transdisciplinární konference **komunitní krizové spolupráce** spolupřátaná Psychosociálním intervenčním týmem ČR a Evangelickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v partnerství s Teologickou fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Caritas – vyšší odbornou školou sociální v Olomouci, Diakonií Českobratrské církve evangelické, Psychologickou službou Generálního ředitelství HZS MV ČR

11. 11. 2022, Praha, ETF UK

Vážené dámy, vážení pánové,

předkládáme sborník příspěvků z transdisciplinární konference komunitní krizové spolupráce.

Komunitní krizová spolupráce se zabývá spoluprací lidí, obcí a organizací při a po neštěstích. Neštěstí a jejich dopady přinášejí kromě zmaru také příležitosti naučit se novému. Konference zkoumala, jak se liší učení z náhlé časově ohraničené náhlé nepříznivé události (katastrofy typu tornáda) od dopadů plíživých nepříznivých dlouhodobých dějů (pandemie, válka). V každé z těchto oblastí se konference zaměřila na jeden jev: u pandemie covidu na porušování lidských a občanských práv ve jménu ochrany (zákazy návštěv v „domovech“ pro seniory); u jihomoravského tornáda na identitu obce a její utváření katastrofou a na projevy katastrofické paměti v architektuře a obecních názvech; u války na normalizaci¹ dlouhodobě působící katastrofické zátěže, tedy na paradox „normálního žití za války“.

Konference byla transdisciplinární. **Transdisciplinarita** se využívá při řešení zapeklitých společenských otázek, které nemůže zodpovědět jeden pohled, jeden člověk či jeden obor. Vychází z osobní zkušenosti s konkrétním problémem a jeho řešení hledá v diskusi a odborných vstupech. Tematické bloky konference otevíral vždy nositel osobní zkušenosti. Navazující řečníci přinášeli perspektivy sociologie, práva, etiky, teologie a komunitní krizové

¹ Ve smyslu zde užívaném normalizace znamená, že odchylky od normy se stanou novou normou. Proces normalizace dovoluje člověku snáze žít i v nesnadných podmínkách, je považován za způsob jejich zvládnutí. Rizikem je, že se normou stane zlo. Příležitostí, že procesem normalizace lze zavést i dobrou změnu. Zdá se, že právě dlouhá období normalizace tvoří základní rozdíl mezi jednorázovými katastrofami typu tornáda, kde hned po záchraně nastupuje obnova, a mezi plíživými ve vlnách se vracejícími katastrofami typu pandemie a válka.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

spolupráce s důrazy na občanství a občanskou společnost, svobodu a spravedlnost, profesionální angažovanost, křesťanskou lásku a kulturu vzájemné péče.

Konferencí jsme chtěli přispět ke **společenské vzájemnosti za měnících se podmínek spolužití**, k možnosti slyšet se navzájem při rozdílných postojích a zkušenostech. Zdá se, že něco se podařilo a něco zůstává úkolem na příště. Ve vyhodnocení konference například zaznělo: *Skvělé je zažít to, o čem se v celé konferenci mluví, na vlastní kůži: občerstvení, starost o hosty, vzájemná vstřícnost přednášejících všechno doložily prakticky. Slova jdou s činy, to si hodně odnáším. - Chyběl mi byznys sektor, který se v mimořádných událostech také angažuje.*

Sborník představuje řečníky a jejich myšlenky ze souvislostí a pozic, které zaujali na konferenci: osobní zkušenosti s dopady pandemie, tornáda a války sdělují Martin Cikhart, Simona Pokorná a Filip Kruncl, s oborovými hledisky seznamují filosof práva Karel Havlíček, odbornice na studia občanské společnosti a dobrovolnictví Nataša Diatková, etik Ondřej Fischer, komunitní krizoví pracovníci Anna Juráčková a Marek B. Růžička, teolog Karel Šimr. K transdisciplinaritě přispívají architekt Lukáš Janáč, socioložka zdravotnictví Hana Janečková, lingvistka Martina Ptáčnicková, zdravotní sestra Lucie Kadlečková, psycholožka Martina Čapková, sociální pracovníce Mirka Bubela, komunální politik Radek Vondra. Pro dokreslení sítí, z nichž konference vzniká, uvádíme na konci sborníku medailonky spolupracovnic a spolupracovníků konference.

Doufáme, že předkládané příspěvky vzbudí v mysli čtenáře zájem, námitky, doplnění odlišnými či dalšími zkušenostmi a souvislostmi. Pak teprve vznikne kouzlo, v němž v komunitní krizové spolupráci vždy znovu doufáme: mezilidský rozhovor vedený zájmem o dobré spolužití všech.

Bohumila Baštecká a spol.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Obsah sborníku

Úvod	1 – 2
Obsah	3
Pandemie a zákaz návštěv v domovech pro seniory	4 - 10
Martin Cikhart: Osobní zkušenost s otevřením domova	4
Karel Havlíček: Svoboda a solidarita (oborové hledisko)	5
Nataša Diatková: Co je občanská společnost? (oborové hledisko)	6
Ondřej Fischer: Profesionalita ve světle křesťanství (oborové hledisko)	9
Profesionalita: oborové hledisko a vymezení pojmů	9
Profesionalita v neobvyklé situaci pandemie s odkazem na křesťanství ...10	
Tornádo a identita obce	13 - 29
Simona Pokorná: Osobní zkušenost se symbolem tornáda	14
Lukáš Janáč – Bohumila Baštecká – Hana Janečková: Utváření obce po katastrofách (komunitní intervence po jihomoravském tornádu 2021)	15
Identita místa a architektonická vize – obnova po tornádu	17
(Bolavá) paměť a (obecní) identita	19
Jak souvisí identita obce po katastrofě a identita člověka s demencí	20
Martina Ptáčnicková: Toponyma a občanská paměť	21
Anna Juráčková - Marek Bendy Růžička: Komunitní krizová spolupráce a kultura vzájemné péče (oborové hledisko)	25
Krizе jako příležitost pro celé společenství	26
Ekumenické bohoslužby jako komunitní intervence	26
Válka a všední život za války	30 - 46
Filip Kruncl: Osobní zkušenost s dopady války	30
Karel Šimr: Křesťanská láska, její jednostrannost a vzájemnost, respektive láska Boží a láska lidská (oborové hledisko)	35
Křesťanská láska, respektive láska Boží a láska lidská	37
Jednostrannost a vzájemnost křesťanské lásky	38
Lucie Kadlečková: Jak přistupovat k výuce první pomoci (za války)?	38
Martina Wolf Čapková: Metodika <i>Škola a neštěstí</i> při uplatnění na dlouhodobé průběhy včetně války	39
Mirka Bubela – Radek Vondra – Bohumila Baštecká: Možná si nerozumíme; určitě se potřebujeme (komunikační a mediální strategie).....	40
Medailonky ostatních spolupracovnic a spolupracovníků konference	47 - 48

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Pandemie a zákaz návštěv v domovech pro seniory

Otázka: Jak je možné někoho uvěznit v jeho domově? Zamezit kontaktům s jeho blízkými, ač jedním z hlavních úkolů sociálních služeb je „podpora kontaktu s přirozeným prostředím“² Co se s takovou situací dá dělat?

Martin Cikhart: Osobní zkušenost s otevřením domova

MUDr. Martin Cikhart (*1967)

Jsem lékař, původně internista, se zkušenostmi z klinické praxe i farmaceutického průmyslu. Celoživotně se zajímám o psychologii a možnosti osobnostního rozvoje a růstu. Od roku 2018 působím jako psychoterapeut v Domově pro zrakově postižené – Palata, v ambulantním zdravotnickém zařízení Men's Health Clinic a v soukromé psychoterapeutické praxi. Kontakt: cikhart@palata.cz

Rád bych vám přiblížil a zprostředkoval důvody, okolnosti i opatření, která byla součástí rozhodnutí „otevřít“ Domov Palata vnějšmu světu v době epidemie onemocnění Covid-19. Domov pro zrakově postižené – Palata byl za doby epidemie Covid-19 prvním v Praze, který se po zákazu návštěv opět otevřel pro návštěvy lidí v Domově žijících. Důvody byly zřejmé: chtěli jsme a chceme být skutečným domovem, nikoliv pouze Domovem – tzn. institucí. Zároveň jsme museli balancovat mezi zájmy lidí, kteří v Domově bydlí, a mezi zájmy pracovníků, kteří se o ně starají, protože jsme se nechtěli dostat do situace, kdy by se kvůli epidemii neměl kdo starat. Dodržování preventivních zdravotních opatření tedy bylo podmínkou. Vyhodnotili jsme, že se zvládnutím první vlny jsme neměli výraznější problém, ačkoli největší komplikace se dají předpokládat právě na začátku epidemie. Nejvíce nám k rozhodnutí o otevření Domova a jeho udržení pomohlo, že jsme do rozhodovacího procesu zapojili obyvatele, kterých se rozhodování týkalo. Drtivá část našich obyvatel (97%) se nechala očkovat. Většinu preventivních opatření vzali do svých rukou senioři sami, apelovali

² “Za hodnotovou agonii naší státní moci považují plošnou ‚ochranu‘ starších ročníků. Státní moc hned na začátku pandemie plošně roztřídila celou společnost, členy nad 65 let plošně zavřela doma a v obchodech je oddělila od jiných, pak jim plošně rozeslala roušky a začala uvažovat, od kterého roku je plošně nechá umřít. V domovech pro seniory plošně zakázala návštěvy a na závěr roku plošně rozdala pět tisíc.

Doteď jsem překvapená ze dvou věcí: jak je možné něco takového vymyslet a jak je možné to tak dlouho v realitě udržet. Nechápu ani reálnou bezmoc, kterou jsem kolem této rétoriky a jejich dopadů zažívala. Od počátku řada z nás věděla, že je to špatně. Postupně bylo ještě hůř – lidé zůstali uvěznění v domovech pro seniory a na oddělené následné péče či léčebných pro dlouhodobě nemocné. Spojovali jsme se, posílali si příklady špatné i dobré praxe, utvrzovali se v nutnosti s tím něco udělat, a přesto jsme zůstali ochromeni, bez společné akce. Vysvětlují si to tím, že řada z nás se cítila být „rukojmími“ těchto zařízení a lidé v nich byli rukojmími reálnými. Zároveň tyto instituce v průběhu času posilovaly svoji maternalistickou totalitní moc.“ (Bohumila Baštecká: Pandemický plán ČR a pandemické učení. *Caritas et Veritas* 12, č. 1, 2022, s. 34)

*Sestoupil jsem tedy do hrnčířova domu, právě když pracoval na hrnčířském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

na své příbuzné. Ti pak mohli do Domova normálně chodit, nedělali jsme mobilní buňky nebo něco podobného. Uvědomoval jsem si na tom, že jde hlavně o kompetence životní, nejen profesní. Opakovaně si připomínám slova 90letého muže z té doby: *Se mnou si nedělejte starosti, pane doktore, já jsem zažil a přežil horší věci než to, že teď nemůžu mít návštěvy. Zažil jsem heydrichiádu, nástup komunistů, 50. léta, pronásledování.* Uvědomil jsem si díky němu, že profesní kompetence není a ani by neměla být nadřazena životní kompetenci - naopak by ji měla respektovat. Nejsme v sociálních službách od toho, aby kvůli nám lidé „utrpěli péči“, aby se nastolil vztah subjekt – objekt. I když samozřejmě skutečnost intimní péče o druhého (jako např. hygieny po stolici, omývání, krmení apod.) k tomu svádí.

Karel Havlíček: Svoboda a solidarita (oborové hledisko)

JUDr. Karel Havlíček (*1950)

Jsem právník, filozof, publicista a nakladatel. Vystudoval jsem práva a pracovní kariéru jsem zahájil jako vysokoškolský pedagog. Posléze jsem se začal věnovat spisovatelské, publicistické a nakladatelské práci. Zabývám se filozofií a teorií státu a práva. Kontakt: www.brainteam.cz

- **Na co kladu ve svém oboru důraz a proč**

Jsem právník, nakladatel a publicista a zabývám se filozofií státu a práva. Z toho bude přirozeně vycházet i mé sdělení.

Právo jako životní specializace mi velí vyjadřovat se přesně – takové je obecné přesvědčení, tak je nastavena „výchova právníků v Čechách“. Skutečnost je poněkud jiná. Právník nevyniká především smyslem pro vyjadřování přesné, nýbrž nutkavou potřebou vyjadřovat se normativně. Normativita je v právu vnímána jako formát vztahující každou tezi k neurčitému počtu případů určitého druhu. Z této podstaty plyne, že přesnost práva je limitována. Dobré právo v objektivním smyslu se vymezuje proti výjimkám. Právo nelze zatěžovat přídomky. Není svobodné, není nesvobodné, není solidární, není ani nesolidární. Jakmile je obtěžkáno takovými (a jinými) epitety, přestává být dobrým právem (zpravidla dokonce přestává být právem).

Nakladatelství jako druhá životní specializace vyžaduje přistupovat k publikaci myšlenek jiných a poskytovat jim nakladatelskou službu, která je podobná v obsahovém ohledu dramaturgii, ve formálním ohledu nejspíš pedagogice. Jsem přesvědčen, že dobrý nakladatel musí být tvrdý diplomat a že výsledek dobré nakladatelské práce má být skryt pod jménem autora. Převážný charakter nakladatelské práce by z jistého pohledu mohl vyjadřovat princip solidarity. Vlastní publicistická a spisovatelská práce je naopak od služebnosti osvobozena – tedy princip svobody. Toto je mé osobní přesvědčení o východiscích, z nichž jsem schopen profesně uvažovat.

- **O čem chci mluvit a s jakým cílem**

Byl jsem požádán, abych se zúčastnil konference, jejíž téma je veskrze dialektické. O dialektice budu hovořit především.

Základní otázkou pro mne v souvislosti s touto konferencí je, zda a do jaké míry svoboda souvisí v právním smyslu se solidaritou a jak se tyto pojmy promítají v právu a v obci (státu).

K tomu je ovšem ze státoprávního pohledu nutno vyjasnit si podstatu svobody subjektivní a objektivní, zvažovat, do jaké míry svoboda je (či může být) předmětem normativizace, a pokusit se hledat, kde jsou hranice svobody. Totéž je třeba učinit s pojmem solidarity.

Háček je ovšem v tom, jak pohlížet na oba pojmy v rámci konference předurčující svým názvem dichotomii nosiče a břemene. Budu se tedy ptát, kdo je oním nosičem a co je oním břemenem, zda je nosičství svobody a solidarity přirozeným právem a povinností, zda má svoboda a solidarita břemennou povahu – a jakou roli v tom všem hraje stát a právo. Dojít v tomto směru k nějakým názorovým závěrům je vlastně jediným cílem, k němuž bude mé vystoupení směřovat. Problém je ovšem v tom, jestli lze tak obtížnou materii, která by zaplnila celou alexandrijskou knihovnu, v několika minutách být jen velmi volnými tahy zobrazit. Spokojím se proto i s dosažením cíle mnohem nižšího, zato filozofického: vznést pochybnosti.

- **O čem jsem se také zmínil**

Jsem kuřák, což je zdravotní hrozba. Za pandemie se výzkumně prokázalo, že být kuřákem může snižovat zdravotní rizika vyplývající z nákazy koronavirem - virus si do asfaltových jezírek v plicích netroufá. Otázka svobody s kouřením souvisí. Zákaz kouření je v mnoha případech vydáván jako útok na základní lidská práva. Pojem svobody právně definován není. Celá euroatlantická společnost považuje svobodu za stěžejní politický princip, používá k tomu ale filozofická výkladová východiska.

Právo je párová záležitost. Neexistuje právo, vůči kterému by zároveň neexistovala adekvátní povinnost. Pokud je svoboda chápána jako právo, musí existovat nějaká jí odpovídající základní povinnost. Naše Ústava, tedy Listina základních práv a svobod, dnes nezná ani například brannou povinnost, ani školní povinnost.

Nechtěl bych, abychom my právníci byli obviňováni z toho, že zákony jsou v katastrofálním stavu. Právní řád nikdy nebyl tak špatný, jako je dnes. Nikdo neví, co je právo v objektivním smyslu, jaký je vztah mezi právem a morálkou, jak to souvisí s principy.

Ve vztahu k pandemii dodnes nikdo neví, co jsou mimořádná opatření. Nejsou to právní předpisy, asi spíš hromadné individuální správní akty, jako například udělení stavebních povolení.

Nataša Diatková: Co je občanská společnost? (oborové hledisko)

Mgr. Nataša Diatková (* 1974)

Vystudovala jsem Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, dějiny umění a historii. Dobrovolnictví se věnuji třicet let, nejprve jako dobrovolnice, později jako koordinátorka dobrovolníků v neziskových nestátních organizacích. Od roku 2003 působím na Ministerstvu vnitra při aplikaci zákona o dobrovolnické službě a tvorbě koncepčních materiálů k dobrovolnictví v ČR. Od roku 2010 vedu pracovní skupinu MV *Dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových stavech*. V současné době studuji doktorské studium na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy zaměřené na občanský sektor a profesionalizaci dobrovolnictví. Kontakt: natasadi@seznam.cz

- **Na co ve svém oboru kladu důraz a proč**

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Působím na Ministerstvu vnitra při aplikaci zákona o dobrovolnické službě a tvorbě koncepčních materiálů k dobrovolnictví v ČR. Vedu pracovní skupinu *Dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových stavech*. Jsem přesvědčena, že aktivní participace občanské společnosti, i díky dobrovolnictví, vede ke stabilní a prosperující demokratické společnosti. Ve svém příspěvku se zaměřím na vhlad do teorií občanského sektoru, a také na fenomén dobrovolnictví.

- **O čem chci mluvit**

Společnost je síť mezilidských vztahů a jejich vzájemné komunikace. Pozice každého člověka ve společnosti je popsitelná pomocí jeho vztahů s okolím.³

Občanský sektor představuje oblast lidské činnosti nacházející se mezi rodinou, trhem a státem. Vypíňují ji soukromá sdružení občanů zakládaná dobrovolně pro sledování potenciálně neomezeného množství cílů, jimž je společné pouze tolik, že to jsou cíle legální, neomezující osobní, politická nebo jiná práva občanů, a nepatří k nim snaha dosáhnout soukromého zisku ani přímého podílu na výkonu politické moci.⁴

Občanskou společnost tvoří aktivní občané, kteří se zajímají o věci veřejné a chtějí je změnit, zlepšit na základě aktivní participace. Historický vývoj občanské společnosti od dob osvícenství po národní obrození – zrození uvědomělého občana.

Další možný náhled na občanskou společnost jako na strukturalizovanou a formální strukturu: nejrůznější spolky, profesní komory, zájmové organizace, sportovní organizace atd. „Kromě této organizované části má občanská společnost také část neorganizovanou, do níž patří neformální společenství a sítě, veřejná shromáždění a demonstrace a v neposlední řadě také samotní občané.“⁵

Jakou roli v občanské společnosti současnosti mají **dobrovolníci**? Co je formální a neformální dobrovolnictví? „Přítomnost dobrovolníků má blahodárný vliv na demokratický potenciál organizace.“⁶ Dobrovolníci jako ukazatel občanské společnosti?

Netočíme se současným výkladem v kruhu, když ve zkoumání občanského sektoru klademe hlavní důraz na roli neziskových organizací, příp. dobrovolnictví (formálního na úkor neformálního?) Jsou neziskové organizace hlavními ukazateli rozvinuté občanské společnosti? Neformalizujeme celý přístup k občanské společnosti příliš? Občanská společnost je širší termín než občanský sektor.⁷

„Slabost české občanské společnosti může být popsána jako neschopnost nastolit vztahy důvěry mezi občany a občanskými organizacemi v oblasti advokacie.“⁸

Jak na to? Profesionalizace formálního ale i neformálního občanského sektoru jako trend?

- **O čem jsem také mluvila**

Ve svém krátkém úvahovém příspěvku jsem si při hledání odpovědi na nastolenou otázku *Jak na to?* kladla další otázky, na které jsem se pokusila odpovědět anebo připravit prostor pro diskusi. Otázky: *Jakou roli hraje ve společnosti dobrovolnictví, a co vlastně je dobrovolnictví? Kde se bere a jak moc je spjaté s občanskou společností?*

³ Dufek, 2010

⁴ Kubelková, 2015

⁵ Kubelková, 2015

⁶ Frič, 2009-2019

⁷ Kubelková, 2015

⁸ Navrátil, Pospíšil 2012, cit. v Pavol Frič

Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2

Ve zkratce jsem popsala historický vývoj občanské společnosti s akcentem na české prostředí, kdy rozvoj moderní občanské společnosti byl paralelní s národním obrozením. Vývoj občanské společnosti v českých zemích v Rakousku-Uhersku byl vždy spjat s národnostní otázkou, a paralelně se tak vyvíjela česká a německá občanská společnost. Tato dvojkolejnost občanské společnosti přetrvala až do druhé světové války, a kopírovala česko-německou otázku. Byla „vyřešena“ až odsunem Němců na základě Benešových dekretů. V dosud vzniklé české literatuře zaměřené na studia občanské společnosti se reflektuje pouze vývoj české, tj. národní občanské společnosti, a její paralelní německá část je opomíjena.

Míru zapojení dobrovolníků jsem pak stanovila jako základní předpoklad pro vznik občanské společnosti v českém prostředí, bez ohledu na to, zda se jednalo o plánované formální dobrovolnictví spjaté s bohatou spolkovou činností anebo o neformální, spjaté s rozvojem místních komunit. Stejně jako celý historický rozvoj občanské společnosti v českých zemích i zapojení dobrovolníků při jeho budování je „dvojkolejný“ česko-německý.

Závěrem jsem stanovila, že bez dobrovolníků by vznik a rozvoj občanské společnosti, resp. občanského sektoru (tj. spolků apod.) nebyl vůbec možný. Díky současnému přibližování neziskového sektoru k podnikatelskému, což je dáno i novým občanským zákoníkem (neziskové organizace mohou podnikat, kumulovat zisk apod.), se na tuto nezastupitelnou úlohu dobrovolníků může často zapomínat.

Odpoledne jsem vedla pracovní skupinu, kde jsme se snažili definovat, odkud se "bere" dobrovolník? Jaké jsou jeho základní motivace a jaké jsou motivace a předpoklady občanů komunity, aby se aktivně zapojili do veřejného života, včetně pomoci druhým? Základ jsme našli v rodině, bližší komunitě (přátelě), ale protože i tato prostředí mohou být nefunkční, základem je výchova k dobrovolnictví ve školách, resp. již ve školkách a na prvním stupni základních škol (kdy žáci si mohou připravit výrobky pro dobročinné školní bazary, nastudovat vystoupení pro domovy seniorů apod.). Výchova k dobrovolnictví by měla být systematicky rozvíjena i na druhém stupni základních škol, na středních i vysokých školách, vždy formou vhodnou pro daný vzdělávací stupeň.

Literatura:

Pavel Dufek: DUFEK, Pavel: *Společenské vědy pro střední školy*. Vyd. 1. Brno: Didaktis 2010. ISBN978-80-7358-1527.

Pavol Frič: *Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy*. [online]. Vláda ČR, © 2009-2019. Dostupné z:

http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_fric_pro_web.pdf

Jarmila Kubelková: *Občanský sektor v České republice* [online]. Závěrečná práce studenta celoživotního vzdělávání. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta 2015. Vedoucí Karel Müller, jr.: *Češi a občanská společnost. Pojem, problémy, východiska*. Praha: Triton 2003. ISBN 80-7254-387-3

Jiří Navrátil – Miroslav Pospíšil: *Dreams of Civil Society Two Decades Later. Civic Advocacy in the Czech Republic*. Brno: Munipress 2014. E-book. ISBN 978-80-210-6732-5

Marek Skovajsa a kol.: *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-681-0

Magdaléna Šťovíčková Jantulová: Analýza procesu profesionalizace v občanském sektoru očima jeho aktérů. *Sociální studia* 1, 2005, s. 131-146. ISS 1214-813X

Harold L. Wilensky: 1964. The Professionalization of Everyone? *American Journal of Sociology* 70, č. 2, 1964, s. 137-158.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Stanley Wenocur - Michael Reisch. The Social Work Profession and the Ideology of Professionalization. *The Journal of Sociology & Social Welfare* 10, č. 4, článek 10, 1983, s. 684-732.

Douglas Worts: Professional Volunteers: a Contradiction in Terms? *Museum Quarterly - The Journal of the Ontario Museum Association*, Winter 1986, s. 8-14.

Ondřej Fischer: Profesionalita ve světle křesťanství (oborové hledisko)

Mgr. Ing. Ondřej Fischer, M.A., Ph.D. (*1962)

Působím na Katedře teologické etiky na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy a na Katedře teologie a filosofie na Vyšší odborné škole sociálně pedagogické a teologické JABOK. Studoval jsem teologii a filosofii na Univerzitě Karlově Praze (KTF, FF a ETF) a na University of London (Heythrop, King's). Zabývám se etikou a antropologií, především profesní etikou se zaměřením na etiku ctností, na spiritualitu a antropologii s uplatněním v pomáhajících profesích, a to i v kontextu teologie povolání. Do diskuse k tématu etiky a profesionality jsem přispěl v knize *Profesionalita, ctnosti, a etika povolání* (Praha, Karolinum, 2021). Kontakt: fischer@etf.cuni.cz

Profesionalita: oborové hledisko a vymezení pojmů

1. **Svému zadání rozumím takto:** Jde mi o uvědomění si „vlastní“ profesionality, resp. co může tento pojem nabídnout k formaci konkrétního postoje k vlastní profesi, tedy k práci, kterou vykonávám, pokud ji mohu komunikovat druhým pod popisem „profesionálnosti“. V čem bude způsob vykonávání této práce specifický, přínosný. A především: zda takto chápaná práce má své zvláštní místo v situacích pandemie. Pokud ano, v čem stojí za to ji vzít v úvahu.
2. **Východiskem** je mi obor etika, kterou chápu jako obor umožňující se zamyslet nad důvody pro chápání určitého jednání jako správného či nějak dobrého, zamyslet se nad cíli tohoto jednání a nad důvody, pro které tyto cíle sleduji, a nad způsoby, jakými je vykonám. Zvláště pak mi jde o jednání spojované s naplňováním cílů určité profese, kterou mohu vykonávat třeba v rámci organizace na základě své kvalifikace a určitého smluvního vztahu, třeba i na bázi dobrovolnictví.
3. **Etikou** přitom myslím specifickou disciplínu, která zachází s hodnotami; tím, co je považováno za dobré, co je tedy nějak hodnotné, cenné, žádoucí, spravedlivé apod. Etika mj. formuluje principy – jakási základní hodnotová vymezení, která směřují konkrétní hodnotově zbarvená jednání. V zásadě předpokládá svobodu, rozumnost a zájem o dobro jednajícího.
4. **Profesionalita** je pojem etické povahy, vyjadřuje etickou kvalitu. Tento pojem v sobě slučuje nárok na hodnotu (kvalitu, dobro) výsledku práce, nárok na adekvátní způsob jejího vykonání (ohled na společnost, na jedince), i na přijatelný autentický důvod (motiv, záměr), s nímž ji ten či onen pracovník vykoná. Jde o pojem, v němž se setkává požadavek na osobní kvalitu toho, kdo práci vykonává, s požadavkem na kvalitu cíle práce - např. odhodlanost splnit slíbené i dostát spolehlivosti (či jiné kvalitě)

v poskytování sociální služby jako cíle své práce, zároveň však schopnost formulovat si tento cíl práce (zachránit život, majetek) i způsob práce (vzájemná komunikace, transparentnost). Předpokládá autonomii a z ní vycházející vlastní vyznání „víry“ pracovníka v to, co dělá, a proč. Osobní identifikaci životního směřování se základním cílem své profesní role, pro nějž se angažuje.

5. Vztah **profesionality a křesťanství** vychází z této poslední poznámky. Křesťanství představuje soubor postojů, jemuž dominuje specifický pohled na člověka a jeho sociální realitu. Dává mimořádný důraz na kvalitu mezilidských vztahů a vztahu k sobě samému, jak je inspirován zkušeností vztahu Boha a člověka, a zvláště pak příkladem působení Ježíše Krista.
6. **Závěr:** Pojetí profesionality zahrnuje subjektivní i objektivní složku práce, tj. osobní angažovanost ve své práci chápané jako projev mého lidství, která se promítá ve vlastní formulaci cíle mé práce jako veřejně (společensky) přijatelného dobra (formulace profesní role). Vzhledem ke konkrétním situacím pandemie (situacím, kdy obvyklý hodnotový rámec, k němuž obvykle přispívá existující legislativa, může být něčím vychýlen či něčím nahrazen), profesionalita předpokládá jednání s ohledem na nová aktuální (dynamická) vyhodnocení toho, proč co a jak činit v procesu plnění přislíbené práce ve vždy znovu vyhodnocované konkrétní situaci a konkrétním vztahu.

Profesionalita v neobvyklé situaci pandemie s odkazem na křesťanství

Svou odpověď zakládám na pojetí profesionality, které je hlubší ve výše naznačeném smyslu; že profesionalitu nelze redukovat pouze na způsob jednání pracovníka v souladu s normami, na jednání poskytující jistoty vycházející z dodržování pravidel. Setkávám se s (z mého pohledu) „do nebe volajícími“ způsoby vymezení profesionality skrze pojmy „dodržování hranic“, „odstup od klienta“ apod. Právě toto „kantovsky“ či manažersky pojaté pojetí profesionality mohlo dát mnohým sociálním pracovníkům příležitost svou profesionalitu naplno prožívat, když v době covidu byl fyzický odstup od klienta vládou nařízen a nebylo jim třeba jeho míru řešit. Vymezit profesionalitu s odkazem na hranice znamená asi totéž, jako vymezit lední hokej odkazem na puk a mantinely. Nakolik takovýto profesionál přispívá k situacím pandemie, je zřejmé; přilne k pravidlům, čímž zajistí svou udržitelnost jako nástroje, avšak ve svém působení se může míjet s nejhlubšími cíli své profese, podobně, jako v hokeji udržet puk mezi mantinely nemá nic společného s brankou.

Pojetí profesionality, zde nazývané jako „angažované“, je naopak výrazem vědomého a kvalifikovaného nasazení pracovníka pro činnost, spojenou s hledáním a naplňováním jakéhosi posledního nejvyššího dobra. Obecně vzato, toto nejvyšší dobro je natolik abstraktní, v pravém smyslu filosofický pojem, že může znamenat snad cokoliv. Ale tato obecnost je právě pro toto pojetí profese klíčová, neboť představuje výzvu i zájem pracovníka toto dobro upřesnit tak, aby bylo uchopitelné v každé konkrétní situaci, tedy především v té jeho profesní roli. Tu si pracovník osvojí, dovede si kvalifikovaně interpretovat především v tom, co může být oním posledním cílem jeho působení např. v roli sociálního pracovníka v domově pro seniory. Ona obecnost tohoto cíle je pro pracovníka prostorem i výzvou se v každé situaci – tedy i v *lockdownu* zeptat, zda jeho zamýšlené jednání opravdu směřuje k onomu ideálu, který ve své profesní roli, potažmo ve svém životě, hodlá

Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2

následovat. Takováto úvaha je myslitelná u člověka, který každým svým jednáním usiluje o dobro, tedy pro ctnostného člověka.

Kvalifikovaná angažovanost spojená s profesionálním přístupem pracovníka, jakkoliv je vedena snahou o plnění příslibu, přiznává křehkost vnějších podmínek, pro něž nikdy nelze chápat profesionalitu jako synonymum jistoty. Naopak, navzdory společenským nejistotám je zde autentický veřejný příslib profesionála angažovat se pro svou činnost ve prospěch a dobro jedince a společnosti. Na pozadí krizových situací toto širší, vztahově založené pojetí profesionality, podporuje transparentní komunikaci mezi zúčastněnými i vzhledem ke společnosti jako celku. Nevyjadřuje pouhý zájem o naplňování normativů, či odkaz na nutnost arbitrárně vymezených hranic. Profesionál v tomto pojetí bude otevřen hledání nových, třeba i nestandardních řešení. Jelikož je oddán následování onoho nejvyššího dobra, jeho nebo její angažovanost předpokládá je důsledně specifikovat i ve spolupráci s druhými, ve vzájemné komunikaci na úrovni jedinců i společnosti. Profesionalita je pojem, který odkazuje na oblast komunity, a proto v duchu komunitárního přístupu představuje výzvu průběžně upřesňovat ono klíčové dobro dané profesní role. Nestandardní situace bude tímto profesionálem vnímána nikoliv nutně jako „krizová“, ale spíše jako situace, v níž dominují jiné než obvyklé standardní podmínky, a bude třeba ve světle těchto podmínek interpretovat, co v nich může znamenat plnění konkrétní profesní role. V našem případě zde půjde o výzvu znovu promyslet, co znamená být sociálním pracovníkem. Jedním z nároků, kladených na profesionalitu v tomto pojetí je schopnost (ctnost) praktické moudrosti *phronésis*, tedy schopnost vyjít ze základních principů dobra a schopnost je uplatnit v praxi v každé konkrétní situaci. Znamená to si ujasnit, jaké cíle může a má sledovat sociální pracovník např. v domově pro seniory právě v době *lockdownu*.

Možná je namíště ilustrovat podobu oné profesní angažovanosti, která by propojila nároky na zodpovědné vykonávání konkrétní profesní role, třeba poskytování sociálních služeb v konkrétním zařízení, s autentickým životním směřováním pracovníka. Historicky má toto propojení povahu osobního vyznání, které francouzský filosof Jacques Derrida popsal takto: „Vyznávat znamená angažovat se tím, že vyhlášíme, vydáváme se, slibujeme angažovat se přímo, osobně a zcela, angažovat se znamená ‚slibovat bytí‘. Profesor filosofie je tím, kdo vyznává filosofii... nikoli jen tak, že jest zaměstnán být tím či oním. To neznámá se jen oddat oboru, v němž působí,... a už vůbec to neznámá být pouze expertem. Angažovat se v odpovědnosti jako filosof znamená nejen, že filosofii praktikovat náležitým způsobem, nýbrž doslova ... zaslíbit se veřejně filosofii, oddat se filosofii, svědčit, bojovat za ni.“ Derrida zde poukazuje na přesvědčení, které profesionál dává najevo jako vyznání sebe sama nejen svým jednáním, ale tím, čím je. Je otázka, nakolik mohu propojit sebe sama s angažovaností se pro určité dobro, resp. zda lze tohoto šťastného propojení dosáhnout pouhým ujasněním si svých osobních cílů ve vztahu k cílům, které jsem schopen ve své profesní roli identifikovat.

V každém pojetí professionalism jde o vyjádření etického nároku na jednání zaměřené ku prospěchu společnosti. Odlišnost různých pojetí se projeví na pozadí krizové situace odlišností etického způsobu uvažování o tom, jaké jednání je v kontextu konkrétní profese či profesní role správné, a jaké správné není. V posledku to vychází z našeho pohledu na člověka a na povahu jeho vztahů a našeho chápání společnosti vůbec. Jakou hodnotu budeme přikládat určitému aspektu člověka a kvalitě našeho vztahu k němu, tak budeme

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

také koncipovat cíle, které si ve své práci pro druhé stanovíme. Křesťanství přispívá k utváření povědomí správného a nesprávného, a tedy ovlivňuje i povahu životního příslibu, který mohu chápat jako výraz svého odhodlání touto svou prací pro své spoluobčany odpovědět na osobní Boží nabídku spolupracovat na příchodu Božího království. Křesťanství mi může rovněž pomoci formovat pojetí cíle mé profese a profesní role. Může upřesňovat, zda oním dobrem v profesní roli sociálního pracovníka je ochrana širšího okruhu obyvatelstva před nákazou za cenu smysl života beroucí frustrace izolovaného člověka (zde seniora), nebo zda jím je alespoň minimální náhražka chybějících životně důležitých osobních vztahů tohoto „mého“ člověka v seniorském věku za cenu určitého rizika vlastní nákazy a postihů pro neuposlechnutí vládních nařízení. Z toho pohledu lze ocenit každé pozitivní vlivy, jimiž profesionál rozšiřuje své chápání dobra, které svým tvůrčím, a přitom vůči společnosti zodpovědným způsobem vtěluje do ideálů svého profesionálního působení, pro něž se volbou své profese jako svého povolání kdysi rozhodl angažovat.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčířova domu, právě když pracoval na hrnčářském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Tornádo a identita obce

Otázka: Jak a nakolik se stává zkušenost s katastrofou součástí identity obce? Je žádoucí toto budování identity podporovat např. architektonicky? Nebo stačí počkat, až se katastrofické prvky identity vynoří samy – například v místních názvech?

Simona Pokorná: Osobní zkušenost se symbolem tornáda

Bc. Simona Pokorná (*1997)

Studuji architekturu na Fakultě stavební ČVUT v Praze. Pracovala jsem jako architektka v ateliéru *Karnet, architekti*, nyní pracuji ve *Skanska residential* jako asistentka projektového týmu. Zabýváme se výstavbou bytových domů v Praze, které jsou udržitelné k životnímu prostředí, zakládají si na kultuře bydlení, komunitě a sousedských vztazích. V minulém semestru jsem navrhovala jako studentský projekt pod vedením architektů Marca Maia a Adama Bohatého revitalizaci centra v Moravské Nové Vsi zasažené tornádem v roce 2021. Projekt byl oceněn katedrou architektury. Kontakt: simona.pokorna97@seznam.cz

- **O čem jsem mluvila**

Studentský projekt pro Moravskou Novou ves

Studentka: Bc. Simona Pokorná

Vedoucí ateliéru: Arch. Marco Bruno Andrade Maio, Ing. Arch. Adam Bohatý

Spolupráce: Ing. Arch. Lukáš Janáč

Hlavní myšlenkou projektu bylo propojit pohyb tornáda s návrhem nového centra na náměstí Republiky v Moravské Nové Vsi. Stejná energie, jakou spirála tornáda zničila část městyse, byla použita k vytvoření pozitivní energie a synergie k přestavbě a sjednocení veřejného prostoru v oblasti náměstí a prostorem před kostelem sv. Jakuba. Obnova veřejného prostoru ve zničené lokalitě daného území byla předmětem zadání. Nové centrum má sloužit pro podporu sociálních vztahů, ke sjednocení a radosti obyvatel. Konceptně tato myšlenka spojuje lidskou bytost s jejím vnitřním centrem jako introspekce aktivující smysl paměti. Spirálová koncepce zároveň spojuje člověka se zemí, je propojena s místem a nabízí pohled na urbanistický kontext v Moravské Nové Vsi.

Účelem návrhu byl propojit místní obyvatele sociálně, vybudovat prostor pro setkávání a společné aktivity napříč všemi generacemi, podpořit místní spolky skautu, Červeného kříže a místní prodejce vína či drobných domácích potravin. Byly navrženy tři budovy, které spolu navzájem komunikují, jak architektonicky, provozně, tak sociálně a jsou dostupné pro všechny věkově i bezbariérově. Orientačně jsou uspořádány tak, aby vytvářely veřejné prostory mezi budovami a místo pro dětské hřiště, které navazuje na komunitní centrum.

Do projektu revitalizace náměstí v Moravské Nové Vsi zasažené tornádem jsem prvek symbolu tornáda vnesla v jeho počátku, kdy jsem vytvářela koncept projektu. Symbol tornáda, neboli také kašny na náměstí, nemá připomínat katastrofu, ale především spojení lidí, solidaritu, pomoc druhým, vytvoření komunity a propojení lidí napříč generacemi. Prostě vše dobré, co tato katastrofa s sebou přinesla. Cesta vedoucí k centru "symbolu tornáda" udává parter (přízemní část staveb), okolí budov a kostela, vytvoření místa pro setkávání, pořádání společenských akcí, ale také multifunkční stodolu pro další rozvoj komunity v obci. Cílem bylo ukázat obyvatelům vizualizaci nového života tohoto veřejného prostoru, který je pro obec důležitý, bohužel často opomíjený.

- **Za co jsem dostala ocenění**

Žlutou kartou katedry architektury jsem byla oceněna především z důvodu pozitivního návrhu změny urbanistického kontextu a za architektonické řešení sloužící k zajištění reorganizace prostor a následně i lidských vztahů mezi obyvateli Moravské Nové Vsi. Žlutá karta je

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

oceněním, které katedra architektury uděluje vynikajícím studentským semestrálním ateliérovým projektům. Nominace udělují pedagogové příslušného ateliéru.

Lukáš Janáč – Bohumila Baštecká – Hana Janečková: Utváření obce po katastrofách (komunitní intervence po jihomoravském tornádu 2021)

Ing. arch. Lukáš Janáč (* 1978)

Vystudoval jsem Fakultu architektury na Vysokém učení technickém v Brně (2003). V roce 2008 jsem založil a od té doby vedu architektonický ateliér YUAR, který se zaměřuje zejména na korporátní architekturu, na architekturu pro bono publico (pro veřejné dobro – projekty zdarma), sociální a charitativní architekturu. Jsem zakládajícím členem iniciativy OBNOVA 21, která si klade za úkol přiblížit architekturu lidem, jejichž obydlí bylo zasaženo katastrofou. Jsem členem České komory architektů, kde vedu pracovní skupinu „pro bono“. Jsem členem RIBA (Royal Institute of British Architects). Kontakt: Lukas.Janac@yuar.eu

PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D. (* 1955)

Vystudovala jsem psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1997 se zabývám neštěstími a jsem spoluzakladatelkou Psychosociálního intervenčního týmu ČR (2000) a mezioborového přístupu „psychosociální krizová spolupráce“, dnes raději s názvem „komunitní krizová spolupráce“. Věnuji se též supervizi, hodnotovému a organizačnímu poradenství, moderní klinické psychologii, psychologické etice. Ráda spolupracuji týmově. Dobrovolnický působím například na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Kontakt: bastecka@etf.cuni.cz

PhDr. Hana Janečková, Ph.D. (* 1950)

Jsem socioložka se zaměřením na sociologii medicíny. V praxi se díky svému zájmu o reminiscenci (rozpomínání) věnuji též lidem s demencí a jejich rodinám. Věřím, že společenství a přátelství pomáhá lidem s demencí lépe zvládat náročný život s tímto onemocněním a jejich blízkým o ně pečovat. Pracovala jsem v oblasti vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví a sociálních službách, nyní vyučuji na vysoké škole studenty ošetřovatelství a studenty sociální a pastorační práce. Tento mezioborový přesah i praktické zkušenosti mě dovedly k tématu komunitní péče a pečující komunity. Ve svém akademickém působení a v každém ze svých vstupů do praxe je pro mě nejcennější, když se rodí společenství. Stejnou radost pociťuji při rodinných sešlostech se svými dětmi a vnučaty. Kontakt: janeckova@etf.cuni.cz

- **Čím se v tomto projektu zabýváme, proč se tím zabýváme (co nás na tom zajímá)**

Lukáš Janáč, architekt: Pár dnů po tornádu, až opadly ty největší kolony, jsem přijel na místo. Znáám Slovákco, znám to na místě tornáda, mám tam známé. Pocházím z vedlejšího, nezasazeného města. Během hodiny jsem byl v kontaktu s devíti lidmi, kteří přišli o dům, o obydlí. Mohl jsem pomoci finančně, s úklidem nebo svou profesí. Z pozice architekta jsem viděl, že naše profese by měla přijít na řadu záhy. Mohl jsem nabídnout pomoc jednotlivcům (osobně pracujeme na dvou projektech). Nebylo však reálné pomoci všem, kteří se na mě obrátili. Abych nemusel většinu žadatelů odmítnout, a zklamat tak očekávání, přemýšlel jsem, jak pomoci systémově - ideálně všem, co budou mít zájem.

Bohumila Baštecká, terénní krizová pracovnice: Komunitní krizová spolupráce využívá energie neštěstí pro vytvoření nových společenství a sítí. Dělá to komunitními intervencemi a opírá se přitom o uznání a obřady. Proto jsem spolupracovala s Lukášem Janáčem a jeho kolegy a Hanou Janečkovou v iniciativě *Utváření obce (po katastrofách)*: studenti architektury půl roku vytvářeli architektonické návrhy pro tornádem uprázdněnou náves v Moravské Nové Vsi. Symbolicky svoje návrhy předali rok po tornádu při semináři v tornádem nezasazeném kulturním domě tornádem zasažených Mikulčic.

Hana Janečková, socioložka: Lidské společenství (komunitu), spojené s místem, kde žijí, nebo s činnostmi, které dělám, považuji za prostředí pro člověka přirozené a potřebné. Bez něho nemohu jako člověk žít. Znamená to pro mě také péči o toto prostředí – zájem o lidi kolem sebe, vzájemnou pomoc, blízkost. Zajímá mě téma pečující komunity nebo péče komunitou. Proto jsem se letos na jaře zúčastnila ve spolupráci s architekty iniciativy *Utváření obce* a v červnu se vypravila do moravských obcí poničených rok předtím tornádem.

- **O čem chceme mluvit**

Neregistrovaný spolek čtyř architektonických ateliérů a jedné marketingové agentury *Obnova 21* vznikl jako reakce na snahu architekta systémově pomoci lidem, kterým tornáda vzalo nebo poškodilo dům. Zdemolovaných domů byly necelé dvě stovky, poškozených téměř tisíce. *Obnova 21* vytvořila projekty tradičních slováckých domů s novými dispozicemi a nabízela je zdarma lidem, které tornádo o dům připravilo. Katastrofa vytvořila příležitost, spolupráce přinesla výsledek. Mohl být lepší, kdybychom byli připravení. To je téma, které je před námi. Druhotným dopadem *Obnovy 21* byl vznik pracovní skupiny Pro bono v rámci České komory architektů, která se angažovaností architektů po neštěstích začala zabývat.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Architekti z Obnovy 21 a z Katedry architektury ČVUT, jejich studenti a komunitní a krizoví pracovníci (z Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy, Psychosociálního intervenčního týmu ČR, Českého červeného kříže) vytvořili iniciativu *Utváření obce (po katastrofách)*. Půl roku jsme zažívali skutečnou (tedy řadou nedorozumění vyznačenou) mezioborovou spolupráci, inspirativní růzností perspektiv (starosta obce, občané, neziskové organizace, architekti, akademici). Učili jsme se perspektivy vyladovat s vědomím, že v obci jde o spolužití různých lidí - mladých a starých, bohatých a chudých, lidí zdravých a plných energie a všelijak oslabených v důsledku nemoci či postižení, těch, kteří mají svůj život ve svých rukou a dokážou prosazovat své zájmy, a jiných, kteří pro to potřebují podporu druhých.

Architekti si v této spolupráci začali více uvědomovat vlastní vliv na veřejný prostor. Lidé z oblasti psychosociální a krizové spolupráce vnášeli do architektonického světa sešňerovaného normami lidsko-právní pojetí universálního designu, a zároveň se učili tento svět respektovat. Objevovali jsme architekturu zaměřenou na člověka.

- **S jakým cílem o tom chceme mluvit**

Obecným cílem naší spolupráce bylo vědět o sobě. Aby bylo možné k pohledu architektů (Je to hezké? Je to příjemné?) dodávat pohled spolužití (Začleňuje to? Propojuje to?) i po neštěstích a katastrofách. V rámci spolupráce se objevila řada dílčích témat vyzývajících k rozvíjení. Jedním z nich byl vliv architektury v souvislostech katastrofy na utváření identity obce, na kolektivní paměť místa.

- **O čem jsme také mluvili**

Lukáš Janáč: Identita místa a architektonická vize – obnova po tornádu

Na iniciativě Obnova 21 je důležitá hlavně procesní věc, nikoli architektura sama. Po tornádu šlo o to, aby se věci zjednodušily, aby se architektura dostala k lidem co nejrychleji a za zvladatelné náklady. Je to taková první pomoc v architektuře.

*** První pomoc v architektuře**

Na to se spojily čtyři architektonické ateliéry. Tři z nás vedoucích jsme téměř místní – jeden z Mikulova, jeden ze Záhoří, já ze sousední obce - a Marco Maio z Portugalska. Navrhovali jsme domy s vědomím, jak to je s žitím na jihu Moravy dnes, jak to bylo předtím, a co se (nám) líbí. Nechtěli jsme mít v iniciativě frontmana. Každý to dělal trochu jinak. Na stejném půdorysu původních domů vznikal nový přepis baráku. V našem ateliéru jsme udělali téměř repliky původních domů, i když s jinou vnitřní dispozicí, druhý kolega si vyhrál s různými variantami fasády, třetí udělal bílý až snový čistý dům, původní tvarosloví přepsal modernisticky. Architektonicky zásadní je hmota, to znamená tvar objektu, dispozice nosných stěn tak, aby dávaly volnost, a pozice a velikost otvorů. Pro Slovácko jsou typické domy v řadě, navazují na sebe, každý má sedlovou střechu z bobrovek, přibližně tři okna do ulice a vrata, dříve pro povoz, dnes pro vůz. Vytvořili jsme třikrát stejný půdorys, třikrát jiný dům. Tím jsme chtěli nabídnout větší možnost inspirace a přijetí, ať to je lidem blízké a mohou si vybrat podle sebe. Není už pak tak důležité, co dají na fasádu, i když by měli myslet i na to, co je okolo, nejen na to, že mají rádi třeba fialovou, a ať vynikne.

Vyzkoušeli jsme první pomoc v architektuře a zjistili, že je to přesně jak s každou jinou první pomocí. Efekt záchrany platí jen omezený čas. Když s lidmi spolupracujeme na obnově déle, začínají si naše návrhy překreslovat. Na začátku to bylo „Ano, to je to, co potřebujeme, uděláme to přesně podle vašeho návrhu.“ A teď mi paní pošle novou dispozici, jak si návrh

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

překreslila. A já jí píšu: „V tom obýváku ale nemáte žádná okna.“ Aha – a pošle mi další vlastní návrh. Nebo jiná paní si to také překreslila, a je to moc velké. „Na to nemáte,“ říkám jí. No dobře – a pošle další návrh. Zase je to velké, a já zase říkám „na to nemáte“. Takže je to někdy jak hluchý s blbým na dvorečku. Nebo jinými slovy se z první architektonické pomoci stalo architektonické poradenství.

* **Tradice a změna**

Ty původní domy vznikaly před sto lety. Nevím, co lidi tehdy vedlo k tomu, že je postavili takto vedle sebe, obilili vápnem a ozdobili skalicí modrou. Dnes to považujeme za malebné a pro jihomoravskou vesnici za typické a líbí se nám to. Proč? Sentiment? Stavěli to do jiného prostředí a z jiných materiálů. Nebyly to úplně dnešní ulice, nebyla kanalizace, zpevněné silnice, chodníky, veřejné osvětlení, atd., bylo to postavené z hlíny, cesta mlatová, výjimečně dlážděná. Mimochodem, dnes se k hlíně chceme vrátit, je to ekologičtější. Hleděli tehdy na estetiku nebo to chtěli mít podobné jako soused? Dnes se lidé na sousedy tolik neohlížejí, pokud s nimi zrovna nezávodí v barevnosti fasády a členění oken. Chtějí více soukromí, tím pádem změnu vnitřní dispozice, i když na původním půdorysu to tak úplně nejde. Chtějí žít do dvora, ne do ulice. Chtějí mít hlavní společenskou místnost obrácenou do zahrady, volný přístup k venkovnímu posezení. Tam už neparkuje žebříňák, je tam trávníček a bazén. Instagramový sen. V realitě tam bývá plech a cihly, a třeba auto na špalcích, že se jednou opraví. S původní dispozicí domu vám pak nezůstane nic jiného, než dát ložnici směrem do ulice, kde dnes není tolik klidu, co bývalo.

Dodržením původního půdorysu jsme navazovali na identitu místa, udržovali ji. Argumentujeme pak tím, že je to v daném prostředí „přirozené“, že to tam „patří“: chci, aby to takhle vypadalo, když to takhle vypadat bude, vím, kde jsem. Když jsem na francouzské vesnici, vypadá nějak, když jsem na jihomoravské vesnici, také vypadá nějak. Jedna věc je v identitě místa tradice, druhá je možnost a nutnost změny. Tornádo „připravilo“ prostor. Je jasné, že leccos se musí udělat znovu, což znamená i lépe. Je teď možné napravit nánosy toho, co se nepovedlo z minulosti.

* **Vize obnovy, obnova vize: hezké a funkční**

Obnova trvá dlouho. Dnes se za příklad promyšlené obnovy města dává Litomyšl a dělá se rovnítko Litomyšl = Pleskot. Vedení města chtělo obnovu a pozvalo si na to architekta s kreditem a poslechli ho. Plody jim to nese po dvaceti letech. Dnes tam už developéři jdou s tím, že to musí být hezké, i kdyby stavěli třeba Lidl. Celé město už má kredit a je jasné, že nová stavba má být hezčí než jinde. Otázka samozřejmě je, co znamená „hezké“.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

V architektuře je to jako jinde – vizionářům se podaří něco vymyslet a za dvacet třicet let tak staví kdekdo. Z originálu se stane mainstream. Jestli ten vizionář rozuměl době a jen ji předběhl nebo jestli navrhl samoučelný módní výstřelek, ověří jenom čas. Dnešní doba umí zjednodušovat a abstrahovat, to je její přínos i v architektuře. Hmota je pro architekta zásadní a při její tvorbě se ptá: Patří to do prostředí, kam to umístíme? Je to oku libé, tedy dělané na míru člověka? Má to funkce, které to má mít?

Funkce jsou určující. Když se od šedesátých let 19. století začaly stavět komunitní stavby - sokolovny, byl to ohromný moment pro obecní život. Přitom půlka obce nechápala, k čemu je Sokol dobrý. Lidé většinou tvrdě pracovali, aby bylo co jíst a čím zatopit, v neděli chodili do kostela, a trávení času sportem jim nemuselo dávat smysl. Podobně dnes by mělo vedení obce spolu s architektem promyslet především funkce, které jsou v daném veřejném prostoru zapotřebí a několik desítek let zapotřebí budou. Nejde přitom počítat se stoprocentní podporou obyvatel obce. Vizionář má prostě vidět dál.

*** Identita místa a jižní Morava: víno a tornádo**

Veřejný prostor má být multifunkční, aby se dal používat domáčími i přespolními, těmi, co tam žijí, i těmi, co jdou jen tak kolem. S jižní Moravou obvykle spojujeme pohostinnost a dobré moravské víno. Moravská Nová Ves má vinné hrozny například v obecním znaku. Hlavním prostorem pro zastavení a setkání bývá náměstí, pokud tvoří přirozené centrum. Přijedete do města třeba na vinařskou akci, někde musíte zaparkovat a chcete něco vidět. Nestačí vydlážděná plocha a v lepším případě lavička. Má to být prostorově zajímavé, obsahovat nějaké služby a také pozoruhodnosti typu „to musíte vidět“. Tyhle mentální body pro zážitky, které spojují lidi a historii, vznikají dobou, místem a lidským vlivem.

Jsem z vedlejší obce, která nemá náměstí a nemá centrum. Jde v tom krásně čist, jak se to stalo. V šedesátých letech byla obec povýšena na město. Těžil se tam lignit a postavilo se sídliště pro horníky. Tím se přesunulo přirozené centrum a vzniklo nové náměstí. Nemá správnou dimenzi, je to křížovatka. Původní náměstí zarostlo travou. Další náměstí je starostovo, protože tam má svůj obchod a kolem prostor. Najednou jsou v obci tři náměstí, a ani u jednoho nemáte dojem přirozeného městského centra. Z toho původního je park se silnicí. Někdy mi připadá, že rozklížené sousedské vztahy odrážejí rozklíženost, která je v řešení veřejného prostoru. Jaká je identita toho místa? Možná by se mohla postavit aspoň socha horníka, aby bylo jasné, že obec vyrostla na uhlí a že to něco stálo. V roce 1965 se v jednom z místních dolů rozšířil požár a šest horníků zahynulo.

Tornádem poničený kostel v Moravské Nové Vsi byl symbolem události. Nyní je opravován do původní podoby, dokonce podle památkářů do podoby, kterou měl před sto lety. Tornádo jako by nebylo. Symbolem zkázy a následné obnovy se někdy stane spíše rozpoznatelná dostavba – příkladem mohou být věže Emauzského kláštera. Na náměstí v Moravské Nové Vsi by mohla vzniknout třeba socha tornáda nebo vodní prvek symbolizující tornádo, jak navrhovala Simona Pokorná. Prostor tam na to je. Lidé si pak místo s událostí mentálně spojí, o to víc si uvědomí ten kontrast: teď nic nehrozí, a oni můžou zajít v klidu do hospody. A kdyby nebyla otevřená, tak si v teplém létě sednou na lavičky do stínu a zbaští svačinu. Se sochou se vyfotí, zachytí ten moment i to memento. Co jiného spojuje lidi ve skupině než významná událost?

Bohumila Baštecká: (Bolavá) paměť a (obecní) identita

Víme, kdo jsme, mimo jiné proto, že si sebe a svoji minulost pamatujeme. Do naší minulosti patří též úrazy a zranění - traumata. Tělesné zranění od duševních se nijak zvlášť neliší. Spontánně se hojí a na zotavení potřebují mj. čas. Zůstávají po nich mnohdy jizvy, některé

z nich bolestivé – „aktivní“. Duševní zranění bolí na základě paměti. (Rozvoj Alzheimerovy demence jako ztráty paměti má také svou psychotraumatologickou hypotézu.) Nehojící se duševní jizvu si můžeme představit třeba jako děsivé sny, noční můry.

Zjizvená po katastrofě bývají lidská sídla i volné krajiny. I v tomto případě bolí paměť. Jako nově příchozí nepoznám, že na místě planiny býval hustý les. Na rozdíl od mého švagra, který se doteď vyhýbá i pohledu na pláň, kde si v dětství hrával: říkalo se tam „v lesi“.

Obec má svou společenskou či kolektivní paměť, která tvoří obecní místní identitu.⁹ Zobrazuje se ve vnímání míst, v typických pohledech do krajiny (panoramatech), místních názvech atp. I bolavá paměť nese součást obecní identity, která se časem a uznáním promění ve vědomí návaznosti („nejsme na to a v tom sami“). Velká část uznání je symbolická - v podobě památníků, pomníků a posvátných míst. Symboly zvýrazní význam „my“ utvářený událostí. Tím zvýrazní i charakter místa, jeho odlišnost od jiných míst, jeho jedinečnost, leckdy spojenou s hrdostí členů obce.¹⁰ („Zvládli jsme to, co jiní ne. My jsme zažili tornádo.“) Kolektivní identitu tvoří nejen to, kdo jsme (např. vesnice beze střeš po průchodu tornáda), nýbrž také to, kým chceme být.¹¹

V rozhovoru se starostou Moravské Nové Vsi (16. 3. 2022) o obnově uprázdněného veřejného prostoru se objevila tři velká témata: možné funkce navrhovaných víceúčelových budov, možnosti a omezení prostředí („rád bych veřejný prostor, kde je život“) a identita obce. V souvislosti s identitou obce jsme se ptali na případný památník tornáda. V obci o památníku neuvažovali. Bylo ale jasné, že studentské architektonické návrhy nesmí potlačit typickou siluetu kostela, která tornádem získala novou symbolickou hodnotu: věž kostela na rozdíl od staveb v její blízkosti zůstala stát. Když jsem se ptala architektů, jestli se na škole učí vtělovat do architektury symbolické prvky, zdálo se z odpovědi, že neučí. Považovali to spíše za doménu sochařů, Lukáš Janáč asocioval morové sloupy. Nyní se můžeme seznámit s návrhem Simony Pokorné, která symboliku tornáda do architektonického návrhu pro MNV včlenila. A s výzkumem Martiny Ptáčnickové, jak se kolektivní paměť a identita místa zrcadlí v místních názvech.

Za pár let můžeme zkoumat v oblastech jihomoravského tornáda 2021, jakými způsoby ovlivnilo tornádo identitu a kolektivní paměť jednotlivých zasažených obcí. Obojí se pravděpodobně vynoří. Obojímu lze jistě pomoci.

Literatura:

Stacey Menzel Baker - Ronald Paul Hill: A community psychology of object meanings: Identity negotiation during disaster recovery. *Journal of Consumer Psychology* 23, č. 3, 2013, s. 275–287.

Scott B. Miles: Foundations of community disaster resilience: well-being, identity, services, and capitals. *Environmental Hazards* 14, č. 2, 2015, s. 103-121.

Sunday M. Moulton: How to Remember: The Interplay of Memory and Identity Formation in Post-Disaster Communities. *Human Organization* 74, č. 4, 2015, s. 319-328.

Hana Janečková: Jak souvisí identita obce po katastrofě a identita člověka s demencí

Účastnila jsem se iniciativy *Utváření obce (po katastrofách)* a díky tomu jsem měla možnost navštívit obce na jižní Moravě, které v červnu 2021 postihlo tornádo a poničilo mnohé z toho,

⁹ Moulton, 2015, s. 319

¹⁰ Miles, 2015, s. 114

¹¹ Baker – Hill, 2013, s. 278

Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2

co bylo místním lidem vzácné, kde žily celé generace jejich rodin, co tvořilo jejich domov a jejich identitu. Bylo to místo, kam patřili. Najednou bylo všechno jinak.

Obnova 21 přišla s novými projekty domů, studenti architektury promýšleli podobu návsi, která by přispěla k novému životu společenství, posílila soudržnost a vepsala se do paměti lidí. Znovuutvářela by jejich identitu na základech toho, co zde zůstalo, jejich vzpomínek, vztahů, zvyků, veřejného dění, kultury. Nově utvářené prostředí by podporovalo kontinuitu, umožňovalo by vnímat prožitou minulost a zároveň budovat a rozvíjet to nové. Probouzelo by zájem lidí o sebe navzájem a vzájemnou péči.

Zajímá mě význam místa, lokality, uspořádání prostoru pro budování komunitního života. Ale také to, jak se paměť místa otiskuje skrze prožitý život (tj. život v místním společenství a prostoru) do paměti člověka. Tento otisk zůstává zachován v lidské mysli velmi dlouho, i tehdy, když se paměť ztrácí. To potvrzují naše zkušenosti ze setkání s lidmi žijícími s demencí. Navzdory tomu, že o svoji paměť postupně přicházejí, daří se nám probouzet jejich vzpomínky. Významnou roli v tom hrají právě místa, kde prožívali svůj život. Zaujala nás propojenost identity místa a identity člověka. Rády nabízíme téma "Můj domov, místo mého srdce, místo odkud pocházím". Tomu rozumí každý. I ten, koho paměť opouští. Poznává náves na obrázku z vesnice, kde prožil své dětství, svou školu či gymnázium, podloubí, kam chodil s maminkou na trh. Když se ztracený v Praze vrátí do čtvrti, kde prožil celý život, najde cestu domů. Místo, prostor, design, celé prostředí může pomoci člověku zůstat sám sebou.

Literatura:

Janine L. Wiles – Annette Leibing – Nancy Guberman et al.: The Meaning of „Aging in Place“ to Older People. *The Gerontologist* 52, č. 3, 2012, s. 357-366.

Lynne Mitchell: Breaking New Ground: The Quest for Dementia Friendly Communities. *Housing Learning & Improvement Network – Viewpoint* 25, June 2012, s. 1-20. Dostupné z: https://www.housinglin.org.uk/_assets/Resources/Housing/Support_materials/Viewpoints/Viewpoint25_Dementia_Friendly_Communities.pdf

Martina Ptáčnicková¹²: Toponyma a občanská paměť

PhDr. Martina Ptáčnicková, Ph.D. (* 1986)

Zabývám se lingvistikou - městským prostorem a jmény jeho veřejných prostranství v interdisciplinárních souvislostech, tj. především v kontextu historie, sociologie a urbanismu. Kontakt: ptacnikova@ujc.cas.cz

Souvislosti pro konferenci

Můj příspěvek je součástí mého výzkumu zaměřeného na zeměpisná jména (toponyma). Zabývám se především těmi jmény, která se vztahují k městskému veřejnému prostoru. Jelikož jsem lingvistka, zajímá mě jak formální, tak i sémantická stránka městských toponym. Všímám si však také jejich funkčnosti i nefunkčnosti při každodenním používání a zaměřuji se i na jména neúřední, která v prostoru města nikde napsána nebývají, ale obyvatelé je přesto velmi dobře znají a běžně používají. Uliční jména nechápu jen jako běžnou pomůcku pro to,

¹² Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.

abychom se v prostoru města zorientovali. Poukazuji také na jejich další rozměry, tj. například na to, že se stávají nositeli paměti městské krajiny, stejně jako nástrojem politiky a ideologie.

Ve svém příspěvku budu mluvit nejprve obecně o vztahu městských toponym a kolektivní paměti, která je hlavním poutem s minulostí a skupinovým vědomím prožívaným emocionálně a která může nejen určovat vztah lidí k jejich minulosti, nýbrž dokáže ovlivnit chování celých společenských skupin. Dále pak se zaměřím přímo na městská toponyma, která upomínají na nejrůznější katastrofy. Představím jejich základní typy a vyslovím se k tomu, zda je pro vznik daných jmen nutný jistý časový (případně i prostorový) odstup, či nikoliv. Na příkladu městských toponym připomínajících katastrofy bych ráda účastníkům konference představila jména městských veřejných prostranství z nejrůznějších perspektiv. Především pak bych ráda ukázala, jak silnou vazbu mají městská toponyma na urbánní dějiny, identitu místa i na městské obyvatele.

Úvodem

Zeměpisná jména (toponyma) jsou nezbytnou pomůckou pro to, aby se člověk ve svém okolí zorientoval a aby si svět kolem sebe dokázal rozčlenit. Zároveň jsou však důležitým svědkem historie místa i každodenní reality života jeho obyvatel. Pro potřeby našeho příspěvku si zeměpisná jména rozdělíme na dvě skupiny. První tvoří **toponyma v krajině**, tj. např. jména lesů, rybníků, potoků, luk, cest či křížků, a druhou **toponyma ve městech**, tedy jména ulic, náměstí, nábřeží, parků apod. Bohatství informací vepsaných do zeměpisných jmen kolem nás je velké. Mnohá zeměpisná jména vypovídají o bývalých majitelích pozemků a domů, o zaniklých vesnicích a dvorech, mohou přibližovat zmizelou podobu krajiny i historické události. Do názvosloví míst kolem nás se vepisují i nejrůznější katastrofy a zátěžové situace, s nimiž se jako společenství musíme vyrovnávat. Nejedná se vždy nutně jen o celonárodní tragédie. V toponymii jsou vepsány i negativní příhody spíše lokálního významu.

Ve shodě s tématy letošního ročníku konference komunitní krizové spolupráce můžeme uvažovat o následujících toponymických okruzích:

1. Toponyma a přírodní katastrofy

Početný motivační okruh zeměpisných jmen tvoří ta jména, která připomínají různé živelné pohromy, například požáry, povodně či větrné smrště. Při rozsáhlé soupisové akci pomístních jmen, která probíhala od 60. do 80. let 20. století,¹³ se podařilo shromáždit téměř tisíc dokladů toponym v krajině, jejichž základem je slovo *spálený*, *vypálený* nebo přímo *požár*. Nejčastěji se jednalo o vyhořelé lesy, mlýny a pily. S touž motivací se potom setkáme i u toponym ve městech. V centru Prahy se např. nachází ulice *Spálená*, která připomíná ničivý požár z roku 1506, při němž shořelo 20 domů a která byla pro středověké město bezesporu katastrofou velkého rozsahu. V pražské toponymii se kromě požáru ale připomíná i velká voda. Rozvodněná Vltava dala kupř. jméno *Povodňové* ulici v Modřanech. Ulice motivované požáry a záplavami nejsou v soustavě městských toponym nijak výjimečné, najdeme je kromě Prahy i v jiných městech.

Co však naopak nenacházíme, jsou ulice pojmenované po bouřích nebo větrných smrštích. Mohlo by se sice zdát, že *Větrná* ulice v pražských Čimicích, *Větrová* ulice ve Velké Chuchli a

¹³ Výsledkem této soupisové akce je tzv. abecední generální katalog pomístních jmen v Čechách, který je uložen v oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český. Obsahuje téměř půl milionu dokladů pomístních jmen.

ulice *Na větru* ve Veleslavíně připomínají nějakou větrnou smršť, ale je to spíše obecné vyjádření charakteru místa, které je otevřené ku straně, ze které fouká vítr. V Praze ani jinde v České republice¹⁴ nemáme žádné Bouřkové ani Bouřné ulice, o to více se však bouřky promítly do toponymie venkovské krajiny. Existuje jednak několik vrchů jménem *Bouřňák* (mj. v Krušných horách), dále máme lesy a louky prostě označené jako *Bouřka* nebo *Na bouřce* (především v jižních Čechách).

Pakliže v soustavě uličních názvů České republiky nejsou žádné ulice, které by připomínaly řádění bouří, nejsou v ní ani ty, které by odkazovaly k tornádu na Moravě. V zasažených obcích Břeclavska a Hodonínska, stejně jako ani v jejich širším okolí se nic takového nenachází a je tomu tak patrně ze dvou důvodů. První důvod je ten, že je ještě příliš brzy, neboť ona tragédie je v paměti tamějších obyvatel dosud příliš živá a pojmenování nějakého místa by bylo příliš drásající zejména pro ty, kteří přišli o svůj majetek nebo i o své blízké. I zmíněná pražská *Spálená* ulice je v pramenech doložena až s dvanáctiletým odstupem od onoho požáru. Druhý důvod může být ten, že zkrátka ještě nebyla příležitost nějaké nové prostranství pojmenovat, protože spíše než na rozšiřování své plochy spojené se vznikem nových ulic se poškozené lokality dosud soustředily na obnovu poničené zástavby. Lze jistě předpokládat, že se v poškozených obcích nějaké uliční jméno připomínající tuto přírodní katastrofu objeví, ale patrně to bude potřebovat ještě čas.

2. Toponyma a covid

Pandemie koronaviru se projevila v samém závěru roku 2019 a během krátké doby ovlivnila život na celé planetě. Přestože výrazně zasáhla všechny sféry lidského života, do toponymie městského prostoru se prozatím také nepromítla. Žádnou Covidovou ani Pandemickou ulici v soustavě uličních názvů České republiky nemáme. Když se však podíváme opět na toponyma v krajině, tam už jméno motivované covidem existuje.

Na katastru města Odry v Moravskoslezském kraji vznikl v roce 2020 kříž z bílého mramoru, který nechala postavit Římskokatolická farnost v Odrách na paměť obětí pandemie covidu a současně jako vyjádření poděkování těm, kdo zachraňovali a zachraňují životy. Bývá označován jako *Pandemický kříž*. Zapadá to tedy do pojmenovacího modelu, s nímž se naše společenství mělo možnost setkat i v minulosti, tzn. že i po všech morových ranách a epidemiích cholery se na jejich připomenutí nepojmenovávala prostranství ve městech, nýbrž se stavěly drobné sakrální památky především ve venkovské krajině. Pomístní jména obsahující slovo *morový* a *cholerový* jsou hojně doložena v Čechách, na Moravě i ve Slezsku a vztahují se v naprosté většině případů ke křížům (méně často potom ke sloupům a kapličkám). Kříže nebo křížky jsou tradičním symbolem události, která měla co činit se smrtí, se záchranou před ní apod. Není snad obce v Čechách, v jejíž blízkosti se nějaký kříž nevyskytoval.

3. Toponyma a válka na Ukrajině

Do třetice se věnujme prozatím poslední katastrofě, s níž se naše společnost měla možnost potýkat. Ruská invaze na Ukrajinu se zcela dominantně promítla v toponymii městské, a nikoliv venkovské krajiny. Takřka ihned po 24. únoru roku 2022 jsme se mohli setkat se zajímavým fenoménem spontánního přejmenování městského veřejného prostoru, který přichází vždy při vypjatých dějinných momentech (mj. květen 1945, srpen 1968, listopad

¹⁴ Vycházíme z údajů Registru územní identifikace, adres a nemovitostí (<https://www.cuzk.cz/ruian/>) platných k 11. 11. 2022.

1989). Jedná se o takové případy, kdy se zcela živelně přepisují nebo přelepují uliční tabule a na místo dosavadních jmen se na nich objeví jména úplně nová, za jejichž vznikem však nestojí úřední rozhodnutí, nýbrž myšlenka a potřeba, která se zrodí spontánně mezi občany. Krátce po 24. únoru se takto začala spontánně přejmenovávat uliční jména sémanticky spojená s Ruskem.

Jako první zareagovaly na válku na Ukrajině uliční tabule v Karlových Varech. Pouhé dva dny po začátku ruské invaze došlo k symbolickému přelepení *Moskevské* ulice samolepkami se jménem *Kyjevská*. Stejně tak se to téměř ihned objevilo v Třebíči, kde se přelepovaly tabule se jménem *Ruské* ulice.

S menším zpožděním, zato v daleko větším rozsahu zasáhlo přelepování uličních tabulí rovněž i jazykovou krajinu Prahy. Na tabulích s pražským uličním jménem *Ruská* se nově objevil český překlad výroku ukrajinských bojovníků ze Zmijího ostrova: *Ruská válečná loď jde do prdele*. Na jiném místě byly uliční tabule se jménem *Ruské* ulice přelepeny ukrajinskými vlajkami. Současně potom bylo *Betlémské náměstí* v samém srdci města přelepeno cedulemi s názvem *náměstí Volodymyra Zelenského*. Žádné z těchto jmen však patrně nevešlo v širší užívání. Jsou spíše jen symbolem, jakousi manifestací nálad v městské společnosti. V prostoru také tato jména příliš dlouho nevydržela. Byla ve všech případech odstraněna, a to patrně nikoliv městskou správou, ale spíše občany s opačným politickým názorem.

Vedle těchto příkladů se v Praze v kontextu ruské invaze na Ukrajinu přejmenovávalo i úředně, tedy oficiálně, ovšem až o něco málo později. V dubnu roku 2022 byla pojmenována část ulice *Korunovační*, která se nachází u ruské ambasády, novým jménem *Ukrajinských hrdinů*. Na ni navazující silniční most potom získal jméno *Skakunův most*, a to na počest ukrajinského hrdiny, který za cenu vlastního života zabránil postupu ruských jednotek. Ruská ambasáda se tím dostala do svízelné situace, neboť musí nově ve své adrese uvádět uliční jméno připomínající vojenského nepřítele jejich země. Celý akt přejmenování tak byl provázen jistou škodolibostí a vlastně jen potvrzuje, jak významnou roli hrají při pojmenování veřejných prostranství mimojazykové okolnosti, především pak umístění, vzhled a povaha pojmenovávaného objektu. Důležitým faktorem je, kam přesně se nové uliční jméno umístí, s jakým městským objektem se spojí, co se nachází v jeho okolí apod.

Závěrem

V našem příspěvku jsme se zamýšleli nad tím, jakým způsobem je názvosloví míst kolem nás ovlivněno třemi krizemi, s nimiž se naše společnost v nedávné době setkala, tj. tornádem, pandemií a válkou. Na příkladu nedávno vzniklých zeměpisných jmen jsme ukázali, že toponyma nejsou jen běžnými orientačními pomůckami. Tuto svou základní úlohu překračují, stávají se nositeli slavné i tragické paměti místa a v případě městských toponym i nástrojem politiky a ideologie. Toponyma jsou také jedním z důležitých faktorů utváření identity člověka. Jejich prostřednictvím si lidé vytvářejí emotivní a kognitivní vazby k místům, která obývají a v nichž se pohybují. Toponymie je současně i velmi živý organismus. Vlivem podnětů z vnějšího světa nová jména vznikají, jiná zanikají. Nezbývá než s napětím pozorovat, zda a jak se do zeměpisného názvosloví promítnou aktuální témata, která se do něj promítla prozatím jen v malé míře.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Anna Juráčková – Marek Bendy Růžička: Komunitní krizová spolupráce a kultura vzájemné péče (oborové hledisko)

Mgr. et Mgr. Anna Juráčková (*1987)

Díky studiu sociální práce a Diakoniky mě zaujala komunitní práce a participace/účast jako způsob života v rozmanitém světě. Současně s tím jsem si hledala takovou práci, kde bylo možné takový přístup žít. Zajímá mě supervize jako nástroj (sebe)rozvoje lidí, kultur a organizací. Pracuji na Vyšší odborné škole sociálně pedagogické a teologické JABOK, kde se věnuji koordinaci odborných praxí. Kontakt: jurackova.anna@gmail.com

Mgr. Marek Bendy Růžička (* 1971)

Po studiích a pobytu v řádu od 1998 jsem osoba samostatně výdělečně činná, od 1999 duchovní Starokatolické církve. Od 2000 člen Psychosociálního intervenčního týmu ČR. Kontakt: bendy@konzerva.com

Anna Juráčková: Oborem, ze kterého vycházím, je sociální a komunitní práce, komunitní krizová a pastorační práce (Diakonika). V psychosociální krizové pomoci a spolupráci učíme studenty, že pomáhání pomáhá zejména pomáhajícím. Prostřednictvím praxe se učím méně pomáhat a více spolupracovat, účastnit se a síťovat. V praxi a životě to také znamená učit se rozumět potřebám, hodnotám, zdrojům, vnitřním silám a strategiím zvládání lidí i obcí.

Bendy Růžička: Mým oborem je praktická teologie a pastorační praxe. Jsem duchovní Starokatolické církve v ČR a člen Psychosociálního intervenčního týmu. Mojí specializací je spolupráce při vytváření a provádění rituálů. Východiskem je osobní zkušenost s rituály v prostředích, která na první pohled nejsou ritualizaci příliš nakloněna. Můj příspěvek tvoří dvě kazuistiky, automobilová nehoda a sebevražda spolužačky na střední škole.

Komunita: spolužití, společenství, síť

Užívání pojmu sociální síť se datuje do roku 1954, kdy James Barnes zkoumal na norském ostrově utváření malých skupin a vazeb mezi nimi. O sociálních sítích můžeme hovořit především v souvislosti s vazbami vzájemné pomoci a podpory. Když máme velkou a hustou síť vztahů, víme, že nikdy nezůstaneme sami. Někam patříme.¹⁵

Komunitní krizová spolupráce

Komunitní krizová spolupráce se zabývá vytvářením a pěstováním prostředí vzájemné péče při spolužití rozmanitých zájmových skupin i jednotlivců ve společném světě. Úkolem komunitního krizového pracovníka je vytvářet a doprovázet společenství ve změnách. Jeho přístup je založený na účasti, překonávání předsudků a utváření „nových my“.¹⁶

Komunitní intervence

Nástrojem komunitní krizové spolupráce je komunitní intervence, která znamená mimo jiné povzbudit, co již v komunitě je, smířit to, co dopady událostí rozdělily, a podpořit příležitosti, které krize přinesla. Jednou z forem komunitní intervence je spolupráce při vytváření rituálu a jeho provedení.

¹⁵ Janečková, 2022

¹⁶ Baštecká, 2019

Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2

Vyhodnocení komunitní krizové spolupráce

Pokud si chceme rychle odpovědět na výsledek naší pomoci či spolupráce, přiložíme „šifrovací mřížku“ základních přesvědčení komunitní krizové spolupráce a ptáme se: Pomohla naše pomoc a spolupráce v lidech kolem (včetně nás) vzbudit či upevnit dojem „nejsme na to (a v tom) sami“, „každý z nás může pomoci druhým“, „společně to zvládneme“ a „na příště se připravíme“? Pomohla povzbudit zasažené (včetně nás) k činům v tomto směru?

- **O čem jsme také chtěli mluvit**

Anna Juráčková: Krize jako příležitost pro celé společenství

Při studiu na dvou školách jsem se učila různým pojetím komunity, vnímala její podoby a různosti a snažila se rozumět komunitě v krizi. Na CARITAS - Vyšší odborné škole sociální a Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci jsem se dozvíдалa, jak mapovat potřeby komunity a zmírňovat následky neštěstí zejména v jiném kulturním prostředí. Během studia Komunitní krizové a pastorační práce – Diakoniky na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy jsme se setkávali s **krizemi jako příležitostmi pro celé společenství**. Dozvídali jsme se, že my, kteří pomáháme, patříme mezi zasažené, a že pomáhání pomáhá - zejména pomáhajícím, aby zvládli svoje zasažení. S časem v praxi se moje otázka, jak dělat dobrou komunitní práci, přeměnila na otázku, jak v rámci komunity spolupracovat. To znamená i v případě krize být součástí komunity, propojovat lidi s lidmi a dalšími zdroji, spojovat se navzájem a sít'ovat.

Komunitní krizová spolupráce se zabývá vytvářením a pěstováním prostředí vzájemné péče při spolužití rozmanitých zájmových skupin i jednotlivců ve společném světě. Úkolem komunitního krizového pracovníka je vytvářet a doprovázet společenství ve změnách. Takový přístup je založený na účasti, překonávání předsudků a utváření nových „my“ na základě silného zájmu, společného úkolu.¹⁷ Kultura vzájemné péče se týká pěstování prostředí, ve kterém jsme a žijeme. Vychází z vědomí, že jeden na druhém jsme závislí a že se o sebe musíme postarat. Kulturu vzájemné péče vytváříme sociálními sítěmi – sítěmi vztahů, které jsou zdrojem pomoci a vzájemné podpory.¹⁸ Komunitní krizová spolupráce učí ovlivňovat každodenní prostředí jednoduchými postupy prvních občanských pomoci a vytěžít z krizí nové možnosti například komunitními intervencemi.

Jednoduše řečeno: prostředí, v němž se lidé navzájem vnímají a kde s uznáním spolupracují na společném úkolu, odměňuje. Podobně jsme to zažili při komunitní intervenci k ročnímu výročí tornáda. Tornádo kromě zkázy přineslo leccos dobrého - obcím třeba injekce pro společenský život. Na semináři se vyjádřila diskutující paní z Hrušek, že do této malé obce celý rok jezdili vystupovat účinkující, kteří by tam – nebýt tornáda a solidarity – jinak nikdy nepřijeli. Otázkou je, jak změny k dobrému udržet, aby se staly součástí nové podoby (či nové identity) obce.

Marek Bendy Růžička: Ekumenické bohoslužby jako komunitní intervence

Komunitní intervence využívá komunitní krizová spolupráce v situacích, kdy společenství nebo obec zasáhne neštěstí a je třeba se s ním a jeho následky vyrovnat. Podle charakteristik události, času po události a skupin zasažených mohou mít komunitní

¹⁷ Baštecká, 2019

¹⁸ Janečková, 2022

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

intervence různé podoby – např. lze využít ekumenické bohoslužby, studentského vytváření architektonických návrhů či vybudování pomníku na místě události.

Před dvaceti lety bych byl dost skeptický k tomu, zda mimo tradiční náboženské regiony má smysl uvažovat o ekumenické bohoslužbě. Zkušenosti sdílené s lidmi v rámci Psychosociálního intervenčního týmu ČR mě přesvědčily o tom, že spolupracovat při vytváření a slavení ekumenických bohoslužeb dává pro vyrovnávání se s nepříznivou událostí smysl. Přínosy těchto bohoslužeb kdysi shrnul kolega Karel Šimr, jehož pohled si dovoluji ocitovat: *Ekumenické bohoslužby po neštěstích patří z antropologického hlediska mezi situační (krizové) rituály, které vždy lidem pomáhaly zvládnout mimořádné události. Jejich smyslem je především: 1) umožnit společné prožívání (stmelit komunitu), 2) verbalizovat to, co člověku bere slova i dech, 3) normalizovat událost, tj. vřadit ji do známých souvislostí s cílem zvládnout nenormální - to, co nemá být. Rituál dává řád a strukturu, jeho pomocí se člověk může ve světě i svém životě (znovu) zorientovat, zabydlet. -*

Tuto funkci v dané kultuře obvykle plní náboženství. V multikulturní a multireligiózní, resp. nereligiózní společnosti není dost dobře možné událost začlenit do jednoho „velkého příběhu“. Funkci „normalizace“ tedy spíše než nalezení jasného smyslu může plnit vyslovení absence smyslu, toho, že na některé otázky nemáme odpověď – a to je normální.¹⁹

Podle časového odstupu od události je možné ekumenické bohoslužby rozdělit na bohoslužby konané bezprostředně po události, a na ty, které připomínají výročí neštěstí (půlroční, roční). Uvedu příklady: Prvním je bohoslužba na střední škole v Praze, kde studentka spáchala sebevraždu, a bohoslužba proběhla prakticky bezprostředně po pohřbu dívky. Druhým je bohoslužba, připravovaná půl roku od hromadné tragické nehody osmi obyvatel Postoloprty.

*** Do týdne po události: Střední škola v Praze**

Iniciátorem této bohoslužby byl třídní učitel zesnulé dívky, který byl věřící. Po několika individuálních schůzkách s ním jsme se sešli s celou třídou a hledali možnosti, jak si jejich spolužačkou připomenout a jak uctít její památku. Při těchto setkáních spontánně vznikl nápad vytvořit na chodbě školy pietní místo, kde byla umístěna dívčina fotka a lidé mohli zapálit svíčku a zanechat vzkaz. Zároveň se začala domlouvat podoba bohoslužby, kterou studenti nazývali „zádušní mše“. Bohoslužba se konala v jednom pražském kostele. Zazněly na ní mimo jiné básně, které zesnulá napsala, hudba, kterou měla ráda. Při vyhodnocování bohoslužby byla většina ohlasů pozitivních. Některým studentům však bohoslužba připadala „moc nábožná“, slovo „Bůh“ zaznělo příliš často. Souhlasili jsme: Pokud se domlouváte o bohoslužbě, bude to o Bohu.

*** Půl roku po události: Postoloprty**

V únoru 2008 došlo k nehodě, při které zemřelo v dodávce osm lidí. Na Lounsku to byla druhá největší tragédie od roku 1966, kdy zahynulo deset studentů při cestě na chmelovou brigádu. Vzhledem k rozsahu události byl této nehodě věnován i značný mediální prostor. Začali jsme připravovat bohoslužbu na termín půl roku od události. Do příprav patřilo i přesvědčování místního duchovního, který pochyboval nad návštěvností bohoslužby v městě, kde lidé chodí do kostela třikrát za život, z toho dvakrát je nesou (křest, svatba, pohřeb). V průběhu času do bohoslužby došlo ještě k několika nehodám, výsledně proto byla bohoslužba s názvem *Těm, kteří zůstali* věnována obětem dopravních nehod na Lounsku a

¹⁹ Karel Šimr: *Několik pohledů na smysl (pořádání) ekumenických bohoslužeb po neštěstích*. Interní poznámky pro Modlitební a bohoslužebný tým PITu, 26. 3. 2006. Viz též Karel Šimr: *Ekumenické bohoslužby po neštěstích jako příklad komunitního rituálu*. In: Bohumila Baštecká a kol.: *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada 2013. Kapitola 1.3.7, s. 40-42.

jejich pozůstalých. Bezprostředně po bohoslužbě v zaplněném kostele následovala beseda v kulturním domě. Při vyhodnocovacím setkání byl oceněn rituál se svíčkami: každý u vchodu dostal svíčku a v určený moment bohoslužby ji mohl umístit do nádoby s pískem na připomenutí všech nehod, které se v průběhu roku 2008 na Lounsku udály. Negativně byla zmíněna délka bohoslužby, výběr hudby a absence ceremoniáře, který by celé společenství bohoslužbou provedl. Beseda v kulturním domě byla hodnocena jako velice přínosná, protože dala prostor pro probrání a uzavření některých věcí.

Za uplynulých patnáct let jsem se podílel na řadě podobných ekumenických bohoslužeb. Dovolím si proto shrnout, na co je dobré v jednotlivých fázích myslet.

*** Přípravná fáze ekumenické bohoslužby:**

- Oslovit duchovní, kteří v daném místě anebo okolí působí, aby se podíleli na bohoslužbě včetně přípravy.

- Věnovat dostatek času na vyladění očekávání a odbourání věcí, které by mohly skřípat. Například: Odehrává-li se bohoslužba v římskokatolickém kostele, kde je uchovávaná eucharistie, neustálé úklony při přecházení kolem „svatostánku“ mohou vyvolat rozpaky nejen u nekatolických duchovních.

- Domluvit se s poučeným ceremoniářem, který se podílí na přípravě liturgie a dokáže obřadem provázet celé shromáždění.

- Pozvat lidi, kteří mohou být danou událostí zasaženi, tiskovou zprávou anebo osobně, např. s pomocí místní samosprávy. (Při letecké havárii Airbusu Air France byli osloveni i zástupci ambasad zemí, z nichž oběti tohoto neštěstí pocházely.)

*** Vlastní ekumenická bohoslužba:**

- Vytisknout liturgii včetně písní a rozdat tuto **písemnou přípravu** do lavic.

- Pamatovat na liturgický prostor pro **ticho**.

- Promyslet **symbolický úkon** (např. společné zapalování svíček), který beze slov vyjádří sdílenou zasaženost (společenství) spolu s vědomím „vertikály“ či „vyšších sil“ (Boha) a vlastní zranitelnosti (v šifrovací mřížce „nejsme na to a v tom sami“). Vycházíme z dané události a hledáme symboly pro ni příznačné: např. při zmíněné ekumenické bohoslužbě za oběti letecké katastrofy byly přítomny vlaječky všech států, z nichž oběti tohoto neštěstí pocházely.

- **Délka** ekumenické bohoslužby v souvislostech neštěstí by neměla přesahovat 45 minut.

- Může proběhnout **sbírka** (třeba na zřízení trvalého pietního místa – zasazení stromu atp.), lidé mají potřebu něco udělat, něco obětovat.

*** Rozprava po ekumenické bohoslužbě:**

Někteří lidé do kostela neprijdou nebo přijdou, chtějí se však na něco zeptat, získat informace, setkat se obvyklým způsobem, společně posedět. Od lidí, kteří rozpravu vedou, to chce velkou míru citlivosti, aby nebyli příliš věcní a aby nebyli příliš dojatí, aby strukturovali tak akorát, a pozměnili pružně strukturu tak akorát.

- Důležitá je příprava, formulace pozvánky včetně cílů setkání a příprava na podobu spolupráce „na place“.

- Nutné je promyslet, kdo koho zve, oslovení zvaných a podpis pořadatelů na pozvánce vzbuzuje a vyladuje očekávání. Někdy se oslovení obchází popisem události a vysvětlením sdílené zasaženosti. Na (vedení) pořadatelství je dobré se domluvit se zastupiteli obce.

- Lecčemu pomůže vhodná volba místnosti a drobné občerstvení.

- Po skončení společné části je možné nabídnout individuální setkání.

*** Zakončovací (vyhodnocovací) setkání:**

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Vyhodnocení je důležité jako tečka za spoluprací. V ideálním případě se sejdeme všichni, kdo se podíleli na přípravě bohoslužby a následné rozpravy anebo kdo k tomu byli osloveni. Pojmenujeme a uznáme úspěch a poděkujeme za něj. Získáme inspirace pro další podobná setkání, učíme se a loučíme.

*** Shrnutí**

Komunitní intervence v podobě ekumenické bohoslužby je mým zkušenostem nejbliž. U komunitní intervence spočívající v přípravě a provedení semináře k prvnímu výročí tornáda jsem nebyl. Od kolegů z PITu ale vím, že zásady platné pro přípravnou fázi, vlastní komunitní intervenci a vyhodnocení po ní užíváme u různých intervencí obdobně. Vždy se u toho dotýkáme též identity zasažené obce nebo zasaženého společenství. Intervence má být situačně a kulturně přiměřená. Znamená to mimo jiné, že vycházíme z toho, kde jsme (škola, obec atp.), a z události, která se stala. Hledáme pak symboly anebo činnosti situaci a místu odpovídající.

Literatura:

Bohumila Baštecká: Na hranicích mlha aneb „nová my“ rozmanitých. *Studie a texty*, Praha: Univerzita Karlova Evangelická teologická fakulta 2019.

Hana Janečková: Jak se při rozhodování ne/podporujeme. Kapitola v *Rozhodujeme se s podporou*, Praha: Karolinum 2022.

Mircea Eliade: *Iniciace, rituály, tajné společnosti*. Praha: Computer Press 2004.

Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek. Praha: Ministerstvo vnitra, Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR 2010.

Karel Šimr: Ekumenické bohoslužby po neštěstích jako příklad komunitního rituálu. In: Bohumila Baštecká a kol.: *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada 2013. Kapitola 1.3.7, s. 40-42.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Válka a všední život za války

Otázka: Jak postupovat v období přivykání válce a protestů proti vládě, aby se normalizovalo dobré spolužití mezi starousedlíky a příchozími, mezi lidmi a skupinami různých názorů a různé životní úrovně? Aby se společnost nedrolila a nenávidně nevyhraňovala? Abychom se v době, kdy „mejdán skončil“, naučili připravovat na válku a naučili co nejvíce pěstovat mír?

Filip Kruncl: Osobní zkušenost s dopady války

Bc. Filip Kruncl, DiS. (* 1978)

Vystudoval jsem sociální práci na vyšší odborné škole Evangelická akademie Praha a Pastorační a sociální práci na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Osm let jsem sociálním pracovníkem na oddělení hmotné nouze Úřadu práce Kladno. Zabývám se podporou klientů, kteří se nacházejí v materiálně neutěšených podmínkách, aby se zlepšila jejich sociálně nepříznivá situace. Ve volném čase se dlouhodobě věnuji politice na úrovni města včetně upozorňování na korupci. Ve zbylém čase (kterého není moc) hraji dvacet pět let pool, čtu (převážně odbornou literaturu a časopisy), a věnuji se volnočasovým aktivitám (jezdím na kánoji a raftu, podnikám túry ve volné přírodě). Kontakt: filip.kruncl@uradprace.cz

- **Moje pozice ve vztahu k mé zkušenosti**

Zastávám pozici sociálního pracovníka na oddělení hmotné nouze úřadu práce. Zaměřuji se na pomoc lidem v hmotné nouzi, aby překonávali překážky a zdolávali situace, které tento

stav/proces přináší. Ideálem snažení státu je, aby se klient dostal mimo prostor nazývaný hmotná nouze. Tento pojem („hmotná nouze“) má nepevné vymezení, i přes zákonná pravidla, jež se ho snaží držet v uchopitelném tvaru. Jeho projevy lze myslím poznat pouze v individuální situaci konkrétního člověka, což považuji za projev požadavku individuálního a citlivého přístupu v rámci každého životního příběhu.

Rozpoutáním války došlo k pohybu ukrajinského národa do bezpečí. Uprchlíká vlna zasáhla úřady práce již v počátku konfliktu masivně. Byly totiž vybrány (zřejmě v logice porozumění jejich roli jako center pro výplatu různorodé finanční pomoci) k rozšíření spektra svých služeb, tedy k výplatě tzv. humanitární dávky a solidárního příspěvku. Jde o novinky v oblasti sociální pomoci, které mají za úkol materiální pomoc poskytnout v souladu se směrnicí 2001/55/ES, jež v článku 13 stanovuje povinnost států poskytnout nezbytnou pomoc v podobě sociálních dávek a prostředků na živobytí a k obstarání ubytování.

- **Projevy války v mé agendě**

Vypuknutím války se fakticky má agenda „zúžila“ na řešení širokého spektra problémů, které postupně vyplouvají již téměř osm měsíců na povrch v rámci jednoduché právní úpravy umožňující výplatu humanitární dávky uprchlíkům v kombinaci se snahou o její digitalizaci. Od března jsme s kolegy vystaveni skutečně masivnímu přílivu osob dožadujících se pomoci, povětšinou výplat dávek. (Ostatní pomoc zajišťovala krajská asistenční centra pomoci Ukrajincům, neziskové organizace, spontánní sousedská podpora a další.) Postupně u „mé“ agendy došlo k přeorientování na řešení problémů hlavně uprchlíků z Ukrajiny, kteří v současnosti tvoří díky neustávajícím návštěvám úřadu práce majoritní část klientely. Provádění úkonů sociální práce „předválečného typu“ (např. sociální šetření), které do března obsáhly veškerý čas, se paradoxně postupně stalo strategickým pomocníkem prevence proti vyčerpání anebo vyhoření.

- **Co bych rád ze své zkušenosti předal a proč**

Rád bych vyjádřil a předal zkušenost, že nyní hledám více než kdy předtím opory pro orientaci ve světě v etických principech profese. Stalo se to pravděpodobně v důsledku odstranění zdánlivého pocitu bezpečí a stability a také díky zjednodušení administrace. Výplata humanitární dávky byla zákonem zbavena správních procedur, čímž ze správního řádu pro činnost správního orgánu v této oblasti zůstala zachována pouze ustanovení upravující principy či zásady jeho činnosti, jinými slovy ustanovení etická.

Více než kdy jindy se díky tomu od března 2022 pomyslně ohlížím přes rameno s představou existence jednosměrného zrcadla s týmem prof. Milgrama v zádech. Při absenci procedurálních obran správního řádu totiž může snadno dojít ke zneužití již tak výhodnější pozice pracovníka. A to nesprávným hodnocením situace klienta, ve smyslu jeho ať již vědomého nebo neuvědomělého poškození nevyplacením dávky, na kterou by měl jinak nárok. Garantovaná obrana proti takovému postupu však za současného nastavení neexistuje.

Dopady války na úřady práce mají z mého pohledu několik rovin: organizační, vztahovou, legislativní a osobní.

1. Organizační rovina

Od března 2022 zvyšující se nápor žadatelů o dávky až do léta 2022, kdy pracoviště mohly dle rozhodnutí generálního ředitele stanovit, že budou vyřizovat žádosti dle bydliště v jejich spádovém okrese. Způsobeno zřejmě hlavně personální poddimenzovaností a nedostatkem institucionálních kapacit s ohledem na nejvyšší počet uprchlíků na obyvatele v Praze. Jedním

Sestoupil jsem tedy do hrnčířova domu, právě když pracoval na hrnčířském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2

z nejbližších míst pro vyřízení humanitární dávky (HUD) se stalo Kladno, kde jsme od počátku vycházeli uprchlíkům spíše vstříc. Tím došlo k paradoxu, jehož výsledkem bylo, že jsme na tom byli v jednu dobu z kontaktních pracovišť (KoP) Středočeského kraje s vyčerpáním nejhůře. Nebylo výjimkou, že ostatní KoPy odmítaly vyplácet HUD osobám, které nebydly v jejich okrese, ovšem to byly projevy určité zvládnutosti, neboť zákon ani jiný předpis to neupravoval.

Úprava zasedací místnosti pro nábor zprvu pouze „papírových žádostí“, které se posléze zpracovávaly na oddělení. A to za pomoci kolegyně z jiných oddělení (trhu práce a Evropských sociálních fondů, protože z důvodu rozpočtového provizoria v počátku roku byly jejich činnosti omezené). Posléze došlo i k úpravě ve zpracovávání nedokonalých žádostí podaných elektronicky zřízením 2 počítačových stanovišť.

Zaměstnání 2 rodilých mluvčích, které pomáhaly s vyplňováním žádostí a odpovídáním uprchlíků na dotazy. V současnosti je zaměstnána na dohodu o provedení práce již pouze jedna z nich.

Distribuce všemožných letáků týkajících se aktuálních opatření a možností uprchlíků, včetně návodů, jak si zřídit účet v bance, aby nebyla zatěžována pokladna úřadu výplatami v hotovosti, a jak dosáhnout výplaty dávky tzv. online, bez návštěvy úřadu práce – ze stejného důvodu. K tomu dopomáhaly převážně tlumočnice úřadu práce + dobrovolnice Člověka v tísni a dalších organizací. Ukrajinsky hovořící zaměstnankyně O₂ začala v hale úřadu rozdávat telefonní čísla, což byla cesta, jak docílit, aby si mohli uprchlíci opatřit mobilní klíč E-governmentu, který je potřeba pro podání online žádosti.

Vyvěšování informativních cedulí v Ukrajinštině. Zprvu viditelné přizpůsobení (podřazení) veškeré dotčené agendy aktuálně vzniklé situaci.

Postupně se od uvedených opatření ustoupilo, protože nápor žadatelů souhrou několika faktorů (vyřizování pouze okresu Kladno, přesun dávek do online prostředí a zřejmě i dalších, které jsou z mé strany spíše spekulativního rázu – např. postupná integrace některých osob, odchod některých uprchlíků zpět) opadl. Aktuálně papírové žádosti neaplikujeme, neboť dávky vyplácím převážně pouze já a kolegyně z vedlejší kanceláře, a vyplňování papírových žádostí (forma žádosti není zákonem stanovena) zabírá čas, který věnuji přímým zadáním údajů do programu.

2. Vztahová rovina

Zpočátku bylo možné pozorovat u kolegů a kolegyně ochotu poskytovat humanitární dávku i nad rámec obvyklého pracovního vypětí.

Postupně se začaly objevovat z různých médií, tedy převážně internetu, dezinformace páte kolony, a díky jejich další ústně tradované distribuci začalo u nezanedbatelné skupiny kolegů docházet k odporu, argumentacím, jako že nevypadají jako uprchlíci (přestože po hlubším rozboru bylo zjištěno, že vlastně často nevědí, jak by měli uprchlíci vypadat), že přijíždějí drahými auty a mají hezké oblečení, takže dávky nepotřebují, že se chovají nevhodně, drze a arogantně, že dávky akorát zneužívají (podobný argument jako slýcháme u dávek v souvislosti s Romy – přičemž není jasné, jak lze takovou dávku opravdu zneužít) apod. Tyto narativy se zveličovaly a aplikovaly na situace konkrétních lidí. Stereotypně byly těchto argumentací ušetřeny matky s opravdu malými dětmi, senioři a nemocní. Absolutně se pominul fakt, že před válkou byla v průměru ukrajinská populace chudší než česká, takže není jasné, jak (kromě výjimek) by na cestě mezi Užgorodem a Prahou mohla zbohatnout.

Začalo docházet k odporu proti informačním cedulím v azbuce.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Některým kolegům začalo vadit vše ukrajinské, nechtěli slyšet ukrajinštinu, ani s uprchlíky o něčem jednat.

Tento stav u některých přetrvává doposud, mají dojem, že za současnou ekonomickou a energetickou situaci nesou vinu uprchlíci. Klasicky se oběť stává viníkem nastalé situace. Racionalita vyplývající z faktu, že humanitární dávky znamenají minimální zásah do státního rozpočtu totožně jako dávka hmotné nouze, nemá často šanci obstát. Nicméně starost o státní rozpočet považuji v tomto případě jako zástupný argument pro obhajobu uvedených postojů.

Uvedené má samozřejmě dopad do kvality poskytování pomoci na úrovni mezilidských vztahů, kdy i skrytá akce (vnitřní pohnutka) sebou nese reakci komunikanta, který pouze často neuvědoměle reaguje na vyjádřené postoje pracovníka.

Prakticky se vnitřní nesouhlas a odtazítost projevuje nezájmem o situaci klienta, o to, zda vyplnil v žádosti vše správně, zda nemá další problémy, které by bylo dobré mu pomoci řešit, a v ne/ochotě porozumět cizímu jazyku.

Osobně to považuji za mezeru v oblasti péče o zaměstnance, kteří by měli být podle mého názoru na podobně exponovaných pozicích cvičeni v odolnosti proti takto zhoubným postojům. Problém podle mého názoru nespočívá v klientech (jakékoli národnosti, rasy nebo poměrů), ale ve způsobu nazírání situace, ve způsobu jejího vysvětlování, v konotacích a schopnosti uchopovat situaci v širokých souvislostech, což jsou dovednosti univerzálního charakteru. K tomu je třeba poznamenat, že v konečném důsledku (myslím) mohou tyto postoje psychosomaticky škodit více jejich nositelům, než příjemcům nastíněných projevů.

3. Legislativní rovina

V zájmu odclonění náporu úřadů vznikl tzv. Lex Ukrajina (respektive 3 zákony upravující situaci na různých polích pobytu uprchlíků v ČR).

Vedla se určitá diskuse, ze které vyšel také názor, že nevpuštění uprchlíků do národních sociálních systémů může být považováno za porušení bilaterální dohody s Ukrajinou, neboť Ukrajina je smluvní stranou Evropské sociální charty, ovšem v zájmu prevence proti kolapsu úřadu (ke kterému neměl daleko ani za současné situace) Ministerstvo práce a sociálních věcí trvá na současných postupech, kdy mají být základní potřeby uprchlíků zajištěny prostřednictvím Lex Ukrajina.

V současnosti je od 7/2022 účinná třetí verze zákona upravující výplatu dávek. Všechny verze upravují pouze základní parametry poskytování dávek, přičemž poslední upravuje poskytování dávek po 6 měsících pobytu ve výši dle zákona o životním a existenčním minimu. Podle všech verzí platí, že je pro řízení o dávkách upuštěno od ustanovení správního řádu. Vlastní zákon žádá principiální a doplňující ustanovení týkající se řízení o dávkách neobsahuje. Tzn., že se nevydává rozhodnutí, není zřejmý počátek a konec řízení, nejsou ustanoveny kroky případné procedurální obrany.

Podrobnější praktické provedení výplaty dávek se odehrává pouze z úrovně MPSV a Generálního ředitelství, kdy jsou stanoveny okruhy společně posuzovaných osob apod., což je podle mého názoru legislativní anomálie, která by zřejmě za běžných okolností neměla šanci ve správním právu obstát.

Určitou odchylkou je i preferovaná možnost požádat o dávky tzv. online přes mobilní aplikaci, čímž se vytvářejí fakticky dvě skupiny žadatelů. Ti, kteří prokazují všemi dostupnými prostředky své poměry prostřednictvím aplikace sami, a ti, u kterých požadují prokazovat jejich situaci úředníci – tedy ti, kteří kvůli svým schopnostem a technickým možnostem (na

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

straně žadatele, neméně úřadu) nejsou schopni žádost vyřešit prostřednictvím mobilního telefonu sami.

V některých případech není možné případné chyby v žádostech podaných online vůbec opravit, takže se dávky vyplácí v nesprávné výši a žadatelé mohou být ohroženi materiálním nedostatkem. V některých případech je opravu provést možné, denně se dostavují na úřad práce osoby, které z různých důvodů online výplaty nedosáhli (ani nedosáhnou), ovšem aktuálně je situace řešena již pouze ve 2 kancelářích. Stometrové zástupy jako na vrcholu migrace se již ani zdánlivě před úřadem netvoří.

Od počátku „digitalizace“ dávkového systému dochází k technickým problémům způsobeným lidskými chybami, nesprávnou komunikací dávkového systému OK Nouze (<https://www.mpsv.cz/oknouze>), systému křížových kontrol KrK, registru obyvatel (ROB) a registru cizinců, což způsobuje např. tzv. duplicity a triplicity osob, tzn. více elektronických identit k jednomu člověku, což vytváří další a další problémy.

V současnosti lze však podle mého názoru vyjádřit, že s ohledem na množství uprchlíků a možnosti kontaktního pracoviště se situace oproti době nedávne ve smyslu vytíženosti úřadů značně zlepšila.

4. Osobní – subjektivní rovina vnímání a rozumění situaci

Z jednání ministerstva i zákonodárce vyplývá, že není v ničem zájmu vytvářet další agendu, o jejímž přínosu lze na základě specifčnosti situace pochybovat, protože pokud by měla být situace posuzována např. s důkladností dávek státní sociální podpory nebo hmotné nouze, bylo by třeba na základě počtu příchozích minimálně zdvojnásobit počty pracovníků vyřizujících tyto agendy.

Od toho, a zjevné nedokonalosti zákona ve vztahu k abstraktní vůli dosažení minimální spravedlnosti a legitimního očekávání vyplývajících z jasného vymezení pravidel, je potřeba k uprchlíkům přistupovat s výraznou citlivostí reflektující jejich aktuální nezaviněnou situaci, takže je podle mého názoru třeba, i s ohledem na jazykovou bariéru, zdůraznit existenci ústavní zásady „in dubio pro libertate“ (v pochybnostech ve prospěch svobody), která přikazuje v konkurenci vícero srovnatelně přesvědčivých výkladových alternativ dát přednost takové, která je pro jednotlivce nejvýhodnější.

Je rovněž třeba uvědomění a reflexe bezkonkurenční míry subjektivismu, kterou zákonná ustanovení úřední moci dávají k dispozici, přičemž ovšem není možné se odklonit od účelu, jímž je z celospolečenského pohledu zachování úrovně sociálního smíru skrze saturaci základních potřeb jednotlivců.

Z uvedeného pro mě vyplývá, že ověřování celkových sociálních, majetkových a příjmových poměrů posuzují daleko hrubšími měřítky, než je prováděno prostřednictvím např. zákona o pomoci v hmotné nouzi. Důležité je, zda člověk pracuje, a kolik za práci obdržel. Důležité je ho nasměrovat, aby mohl práci získat, a ošetřit jeho přechodný pobyt na území ČR co do lidskosti a důstojnosti co nejpříjemnějším způsobem.

Osobně nepovažuji za vhodné požadovat od příchozích vyčerpání veškerých finančních prostředků, které si s sebou vzali např. na cestu, před poskytnutím humanitární dávky, a to z důvodu, že poskytovaná pomoc a její výše není na základě logické jednoduchosti Lex Ukrajina způsobila pokrýt veškerou složitost sociální reality a situací, ve kterých se mohou ocitnout. Pokud tedy těchto prostředků není „dostatečné množství“ – uvozovky, protože není jasné, vůči jaké měrné jednotce. Není zřejmě v ničem zájmu, aby se v ČR počet osob v reálné chudobě zdvojnásobil. Také nelze očekávat, jak potvrzuje např. Daniel Prokop, že příchozí

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

zaplní všech avizovaných 300 tisíc volných pracovních pozic, a to z důvodu např. mateřství, jazyka, věku, kvalifikace a dalších bariér, které v zaměstnávání uprchlíků brání.

Situaci je potřeba stále považovat za mimořádnou, přestože její trvání v čase může budít jiný dojem, a tak k ní i přistupovat.

Osobně jsem se nesetkal s projevy příchodích, popisovanými ze začátku příspěvku. Myslím (jsem přesvědčen a vnímám), že je to osobním nastavením, vybudovaným kohezním postojem chápaným je ve světle oběti, potřebných, vůči kterým představuji jedno z útočišť, státem na politické úrovni abstraktně deklarovaných. To zpočátku nebylo lehké, protože stereotypizaci nelze uniknout, lze si ji pouze uvědomit a pracovat s ní. Dobře to vyjádřil můj spolužák, architekt, který měl nedobrou zkušenost s ukrajinskými dělníky, jež v minulosti zaměstnával: „Zpočátku bylo velice těžké uprchlíky přestat vnímat jako úkáčka a začít je vnímat jako různorodé obyvatele 40 milionového, mnohvrstevnatého, kulturně bohatého národa, u kterého nemůže tento tradovaný stereotyp v zásadě obstát.“

Bohužel, tato rétorika se postupem času opět dostává do běžné hovorové mluvy, mám dojem, že k obohacení a posunu u některých spoluobčanů a kolegů bohužel nedošlo.

Jako perličku chci na závěr uvést, že jsem požádal zaměstnavatele o uznání této konference jako dalšího vzdělávání podle zákona o sociálních službách. Bylo mi však sděleno, že se předmět konference netýká mé služební činnosti, a žádost byla zamítnuta.

Karel Šimr: Křesťanská láska, její jednostrannost a vzájemnost, respektive láska Boží a láska lidská (oborové hledisko)

Mgr. Karel Šimr, Ph.D. (* 1975)

Působím jako evangelický farář v Chrástu u Plzně a odborný asistent na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, kde se zabývám zejména teologií služby. Podílím se také na činnosti Psychosociálního intervenčního týmu ČR. Kontakt: simrk@centrum.cz

- **Na co kladu ve svém oboru důraz a proč**

Jsem teolog. Zabývám se zejména teologií služby a teorií diakonie jakožto křesťanského sociálního či pomáhajícího jednání. Nejvíce mne v poslední době zajímá otázka vztahu víry a jednání, resp. lásky k Bohu a bližnímu, případně spirituality pomáhání.

V uvažování o křesťanské službě považuji za důležité rozlišovat její různé - v průběhu dějin rozvinuté - podoby, které se vzájemně doplňují: vzájemnou pomoc ve společenství, praxi milosrdenství a organizovanou moderní pomoc. S vědomím potřeby vnímat význam všech těchto forem služby kladu důraz na pomoc skrze společenství. Pouze v tomto kontextu je totiž umožněna vzájemnost, odpovídající na rozdíl od jednostranné pomoci plněji lidské důstojnosti. Před Bohem získává rozdílnost našich lidských situací pouze relativní váhu a uvědomujeme si, že ke každému z nás patří křehkost i obdarovanost pro druhé.

- **O čem chci mluvit**

V prvním bloku o křesťanské lásce, resp. v alternativním zadání o lásce Boží a lidské. Chci upozornit na různé řecké pojmy pro lásku a jejich vzájemný vztah. Chci si položit otázku, zda

existuje něco jako specificky křesťanská láska. V tomto kontextu pak rozeberu biblické dvojpříkázání lásky, které v kontextu tzv. zlatého pravidla argumentuje na jedné straně přirozeným způsobem, když dává lásku k bližnímu do souvislosti s láskou k sobě samému, na druhé straně ovšem tento požadavek staví do světla prvního příkázání lásky k Bohu, které lidské jednání vůči druhému člověku kontextuje Boží láskou a Božím jednáním pro člověka.

Ve druhé části příspěvku se pak chci zabývat vztahem jednostrannosti a vzájemnosti křesťanské lásky. Nový zákon, aspoň v rámci života křesťanského společenství, zdůrazňuje mezilidskou vzájemnost, bratrskou lásku. Tento koncept je možné vyjádřit např. biblickou výzvou, která dala podnět k názvu této konference: Jedni druhých břemena neste. Zároveň je ovšem zřejmé, že k této vzájemnosti vždy nedochází, protože je na některé straně narušena či prostě aktuálně není možná. Zde nabývají významu výzvy k lásce jednostranné: ke skutku milosrdenství, k lásce k nepřátelům, k odpuštění. Protože právě takové jednání umožňuje naději na obnovu vzájemnosti.

- **S jakým cílem**

Cílem mého sdělení je ukázat komplexnost biblického chápání lásky, naznačit hlavní linie teologické reflexe tématu a zdůraznit křesťanský přínos k řešení problému lásky.

Zájemce o hlubší studium mohu odkázat na dva články, v nichž se zabývám Lutherovou teologií lásky, resp. vztahem víry a jednání v perspektivě, která je blízká mému vlastnímu uvažování a představuje jeho konfesní východiska: *Christianus Christus proximi - Ke vztahu stvoření a spásy v Lutherově teologii lásky; Víra působící skrze lásku - Pojetí vztahu víry a lásky u Martina Luthera v pohledu tzv. finské školy.*

O čem jsem mluvil:

Křesťanská láska, respektive láska Boží a láska lidská

Má smysl hovořit o křesťanské lásce? V čem by se měla odlišovat od jiné lásky? Jeden úhel pohledu na tuto nesmírně širokou problematiku nám na úvod do ní může poskytnout připomenutí, že řečtina – na rozdíl od češtiny – má pro lásku více pojmů, které vyjadřují její různé aspekty a kvality.

Prvním je *eros*, tedy láska toužící po spojení s krásou a dobrem, ideálem, po sebezpřesažení a naplnění. *Philia* je přátelská láska sobě rovných. A *agapé* je láska, která se vydává pro druhého, vidí na prvním místě jeho dobro, obětuje se. Křesťanskou láskou v tomto smyslu obvykle myslíme onu třetí lásku, důležitou v Novém zákoně, v popisu Kristova jednání a toho, co patří k poslání jeho učedníků.

Tyto podoby lásky bývaly často stavěny do určité opozice. Zejména to platí o erotu a *agapé*. Klasicky tak staví do protikladu lidskou a Boží lásku Martin Luther. Je zde ovšem třeba připomenout, že Luther používá literární figuru synekdochy: zobecňuje určitou typickou vlastnost dané věci. Lidská láska je pro něj charakteristická vzestupnou tendencí, člověk touží po tom, co je dobré a krásné, aby z toho něco měl pro sebe, byl tím obohacen. Zatímco Boží láska je sestupující: sklání se k tomu, co je zlé a ošklivé, aby to obdarovala svou dobrotou. Tak se lidská a Boží láska zásadně míjejí.

Ve skutečnosti je ovšem přiměřenější říci, že jde o určité kvality či aspekty lásky, které nelze stavět proti sobě. Vždyť ani láska erotická nebo přátelská dlouhodobě neobstojí bez prvku *agapé*. S Paulem Tillichem můžeme říci, že kvalita *agapé* má proniknout oblast ostatních kvalit lásky – erotu i *philie* (případně ještě *epithymie*, *libida*, *žádostivosti*). Funkcí *agapé* je zde přemáhat dvojznačnosti zmíněných podob lásky. Brání podle Tillicheho tyranii uspokojení a

Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2

zvěcnění druhého jako objektu mého vlastního uspokojení ve sféře žádostivé lásky; ve sféře erotu brání povznášející touze po dobru a kráse, aby se nestala pouze estetickým únikem, a přijala odpovědnost v osobním společenství; v oblasti přátelské náklonnosti, philie, brání tomu, aby přátelství sobě rovných nemělo za důsledek vyloučení všech ostatních, ale dbá na to, aby se každému dostalo uznání jako osobě.

Jednostrannost a vzájemnost křesťanské lásky

Na první pohled je zřejmé, že požadavky evangelia, Ježíšovy zvěsti, chcete-li křesťanské etiky, akcentují jak vzájemnost, tak jednostrannost lásky. Otázkou, kterou si zde chceme položit, je, jak je možné tyto dva prvky skloubit.

Nejprve ke vzájemnosti, která je zdůrazněna také v názvu dnešní konference a v biblickém textu, na něj odkazuje: *Neste břemena jedni druhých*. Vzájemná, bratrská láska má být charakteristickým a poznávacím znakem křesťanského společenství. Zejména v epištolách se stále znovu setkáváme se slůvkem *allelous*, navzájem:...

Vedle toho ovšem – hlavně v evangeliích – slyšíme opakovaně výzvu k jednostranné lásce. Zvláště výrazný je v tomto smyslu text Lukášova evangelia (kapitola 6, verše 27-36). Můžeme se u něj zastavit a přidržet se výkladu Veroniky Hoffmann, která text podrobně diskutuje v rámci úvah o teologii daru.

27 Ale vám, kteří mě slyšíte, pravím: Milujte své nepřátele. Dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí.

28 Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují.

29 Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou, a bude-li ti brát plášť, nech mu i košili!

30 Každému, kdo tě prosí, dávej, a co ti někdo vezme, nepožaduj zpět.

31 Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jednejte vy s nimi.

Zde je od těch, kdo Krista slyší a chtějí následovat, požadována jednostranná láska – a to nejen vůči těm, kdo člověku nemohou odplatit (jako je tomu na jiných místech), ale kdo mu dobrým odplácet nechtějí.

Zdá se, že každá vzájemnost je tu Ježíšem v pokračování textu odmítnuta:

32 Jestliže milujete jen ty, kdo vás milují, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť i hříšníci milují ty, kdo je milují.

33 Činíte-li dobře těm, kteří dobře činí vám, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť totéž činí i hříšníci.

34 Půjčujete-li těm, u nichž je naděje, že vám to vrátí, můžete za to čekat Boží uznání? Vždyť i hříšníci půjčují hříšníkům, aby to zase dostali nazpátek.

Z hlediska požadavku přísné jednostrannosti je ovšem zarážející, že střed celého oddílu tvoří tzv. zlaté pravidlo: „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jednejte vy s nimi.“

Je-li toto slovo skutečně osou celého textu, pak to znamená, že požadavek jednostrannosti nakonec cílí na vzájemnost, na její obnovu v situaci, kdy je narušená nebo ještě nastala, na odpověď v jednání druhých vůči mně. Můžeme říci, že jednostranná láska má být jakýmsi startovacím mechanismem vzájemné lásky. Podle Hoffmann zde „Lukáš nekritizuje inherentní princip reciprocity o sobě, nýbrž omezení okruhu těch, jimž je počátečním darem umožněn vstup do přátelsko-recipročních vztahů.“²⁰

Že se taková obnova nebo vytvoření vzájemnosti vždy nepodaří, je zřejmé. Proto nás oddíl končí:

²⁰ Hoffmann, 2013, s. 485

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

35 Ale milujte své nepřátele; číňte dobře, půjčujte a nic nečekejte zpět. A vaše odměna bude hojná: budete syny Nejvyššího, neboť on je dobrý k nevděčným i zlým.

36 Buďte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.

37 Nesud'te, a nebudete souzeni; nezavrhujte, a nebudete zavrženi; odpouštějte, a bude vám odpuštěno.

38 Dávejte, a bude vám dáno; dobrá míra, natlačená, natřesená, vrchovatá vám bude dána do klína. Neboť jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.

Tím, kdo nakonec člověku odplácí, aby dárce nepřišel zkrátka, je Bůh sám. On garantuje naplnění vzájemnosti i v situaci, kdy k ní ze strany druhé nedojde. Je zde logika natlačené, natřesené, vrchovaté míry, která umožňuje nepočítat adekvátnost odpovědi na dar. Jak zdůrazňuje Paul Ricoeur, milující v kontextu evangelia druhé neobdarovává proto, aby se mu dostalo odpovědi. Ale protože byl štědře obdarován Bohem: „Buďte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.“

Je tedy zřejmé, že zde jsou dva navzájem protikladné principy. Princip přátelské, bratrské lásky, vyznačující se vzájemností. A princip agapé, lásky, která zapomíná sama na sebe a vnímá to, co je potřebné pro druhého. Pro ni je charakteristická jednostrannost. Člověk se neptá, co z toho bude mít. Napětí mezi těmito dvěma principy je podle Ricoeura charakteristické pro křesťanskou etiku. Není možné je odstranit. Ale zároveň platí, že jednostranná obětavá láska míří, byť ne bezprostředně a vždy úspěšně, k obnově vzájemnosti. A že přátelská vzájemnost není možná bez ochoty k nasazení se pro druhého, aniž bych za to čekal lidskou odměnu. Evangelium pak zdůrazňuje, že pro křesťanskou lásku nemůže platit vyloučení kohokoli z možnosti začlenění do vzájemnosti, protože Bůh přece miluje i nevděčné a zlé. A člověk nemusí vést v lásce žádné účetnictví „má dáti – dal“ vůči druhému, protože o nic nepřijde, bude mu dána přemíra.

Zdroje:

Veronika Hoffmann: *Skizzen zu einer Theologie der Gabe*. Herder 2013.

Paul Tillich: *Liebe, Macht, Gerechtigkeit*. De Gruyter 1991.

Karel Šimr: Víra působící skrze lásku. Pojetí vztahu víry a lásky u Martina Luthera v pohledu tzv. finské školy. *Studia theologica* 3, 2021, s. 103-114.

Karel Šimr: Christianus Christus proximi. Ke vztahu stvoření a spásy v Lutherově teologii lásky. Vyjde v časopise *Caritas et veritas*.

Lucie Kadlečková: Jak přistupovat k výuce první pomoci (za války)?

Mgr. Lucie Kadlečková, Ph.D. (* 1987)

Jsem vystudovaná všeobecná sestra a učitelka, kterou doprovází životem první pomoc a dobrovolnictví v Českém červeném kříži. Poprvé jsem se v roli pomáhajícího dobrovolníka ČČK ocitla v roce 2009 na místních povodních v Olomouckém kraji. Následovaly další mimořádné události a kromě prvních pomoci jsem řešila také koordinaci pomoci a dobrovolníků. Mateřské povinnosti mně nyní nedovolují tolik působit v ČČK, v terénu jsem naposledy byla při tornádu. Během studia a rodičovské dovolené jsem hledala způsoby, jak učit první pomoc jednoduše, prakticky a prožitkem. V roce 2014 jsem založila *První pomoci živě* (PPživě s.r.o.). Kontakt: lucie@ppzive.cz; <https://www.prvnipomocive.cz/o-nas/>

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Působím dobrovolnicky v Českém červeném kříži a profesně se v organizaci *První pomoc živě* zabývám výukou prvních pomoci. V kurzech měníme předsudek o tom, že školení první pomoci „je nuda“. Usilujeme o její kvalitní výuku. Takovou, která v lidech zanechá vědomí, že je důležité zasáhnout a nespoléhat se, že to vyřeší „někdo“ jiný. Využíváme frontální výuku, skupinovou spolupráci a praktický nácvik s prvky zážitkové pedagogiky. Uvědomujeme si, že svoji roli v poskytnutí první pomoci hrají emoce a odvaha zachránce. Proto se v našich kurzech zabýváme též emocemi účastníků s důrazem na jejich osobní hranice a zachování učícího pohodlí. Snažíme se účastníkům předat odvahu, sebejistotu, znalosti a dovednosti.

Na kurzech zdůrazňujeme, že umět poskytnout první pomoc je úloha každého z nás, protože tím můžeme pomoci i svým nejbližším. 75 % úrazů a jiných stavů se stává v okruhu našich blízkých. Účastníci pak osvětu první pomoci a její jednoduché postupy šíří dál.

Běžně naše kurzy zaměřuje na poskytování první pomoci v nekonfliktních situacích. V týmu však mám lektory, kteří jsou schopni vyučovat i „první pomoc v boji“. Například jsme učili dobrovolníky Adry, kteří jezdí na Ukrajinu s humanitární pomocí. Poskytování první pomoci během války má totiž svá specifika a to jak v oblasti jednotlivých postupů, typu zranění (ve válce půjde zejména o střelná a devastující zranění), tak materiálního vybavení k ošetření.

S každým odučeným kurzem přichází odezva účastníků, která nám dává příležitost hledat ve výuce první pomoci rovnováhu mezi množstvím informací a praktických dovedností. Za dobře odvedený považujeme ten, kdy lidé odcházejí s:

- pocitem dobře stráveného času oproti běžné školicí nudě,
- srozumitelnými znalostmi o poskytování první pomoci,
- vyšší sebedůvěrou a odvahou zasáhnout, když bude potřeba.

Jsem vděčná za to, že od roku 2009 (první odučené kurzy první pomoci v autoškolách) mohu předávat postupy první pomoci celé řadě lidí. Největší odměnou za tuto práci jsou mi pak zprávy o tom, že někdo z našich absolventů byl schopný reagovat a dál někomu naději na záchranu života.

Ve svém příspěvku vás seznámím s tím, jak sestavujeme kurz první pomoci, aby dodal sebedůvěru a odvahu zasáhnout.

Martina Wolf Čapková: Metodika *Škola a neštěstí* při uplatnění na dlouhodobé průběhy včetně války

Plk. Mgr. Martina Wolf Čapková (* 1980)

Vystudovala jsem jednooborovou psychologii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Od roku 2008 působím jako psycholog u Hasičského záchranného sboru České republiky. Od roku 2019 vykonávám pozici vedoucího psychologa a metodika na MV-generálním ředitelství HZS ČR v Praze. Zaměřuji se na psychologii mimořádných událostí a na krizovou intervenci. Při své práci využívám metodu SomaticExperiencing® (somatické prožívání), která je považována za jeden z nejefektivnějších nástrojů pro léčení traumatu. Jsem místopředsedkyní Sekce pro psychologii krizí, katastrof a traumatu při Českomoravské psychologické společnosti a členkou výboru Asociace psychologů bezpečnostních sborů. Kontakt: martina.capkova@hzscr.cz

- **Čím se zabývám, proč se tím zabývám (co mě na tom zajímá)**

*Sestoupil jsem tedy do hrnčířova domu, právě když pracoval na hrnčířském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Jsem vedoucí pracovní skupiny při psychologickém pracovišti Ministerstva vnitra-generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, která vytváří metodiku s názvem *Škola a neštěstí: Jsme připraveni!*

- **O čem chci mluvit**

Stála jsem již u zrodu první verze *Příručky pro školy: Když se stane neštěstí* s podtitulem *Připravujeme se na mimořádné události anebo krizové situace a jejich důsledky*, která vznikla v roce 2012. Po téměř deseti letech dalších zkušeností s mimořádnými událostmi ve školním prostředí vydáváme její aktualizaci. Zaměřujeme se nejen na to, co lze dělat PO události, ale také na to, co lze dělat PŘED ní, tedy na připravenost. Vycházíme z předpokladu, že je užitečné mít připravené kroky, podle nichž mohou školy a školská zařízení postupovat, a také že na neštěstí je možné se připravit, zvláště když už jsme nějaké prožili. Metodika vznikla na základě hodnot a zásad, které se podle našich zkušeností osvědčily a rozhodují o tom, čeho chceme v praxi dosáhnout a jak toho dosahujeme.

- **S jakým cílem**

Cílem příspěvku je seznámit účastníky s obsahem metodiky s akcentem na události s plíživým a/nebo dlouhodobým průběhem, jako je například pandemie, válka nebo šikana.

Mirka Bubela – Radek Vondra – Bohumila Baštecká: Možná si nerozumíme; určitě se potřebujeme (komunikační a mediální strategie)

Mgr. Mirka Bubela (*1973)

Pracuji jako sociální pracovnice a ředitelka Green Doors z. ú. Zabývám se duševním zdravím, kavárénstvím a komunitní péčí a také třeba deinstitucionalizací v Moldavsku. Pracuji též pro Český institut pro supervizi. Všechno, co dělám, mě baví.

Kontakt: mirka.bubela@greendoors.cz

Mgr. Radek Vondra (* 1972)

Vystudovaný strojař, informatik a sociální pracovník. Jedenáct let starosta Městské části Praha 14 a jedno volební období též předseda Finančního výboru zastupitelstva hlavního města Prahy. Díky politice a aktivní práci s mládeží a dětmi v církvi mě začali zajímat víc lidé než čísla, a tak jsem své původně technické vzdělání rozšířil studiem oboru Diakonika na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Po manažerských pozicích v IT a telekomunikacích jsem se jako starosta snažil proměnit Prahu 14 v prostředí, které pomáhá propojovat lidi a budí aktivní zájem o místo, kde žijí. Kontakt: radek.vondra@gmail.com

PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D. (* 1955)

Vystudovala jsem psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1997 se zabývám neštěstími a jsem spoluzakladatelkou Psychosociálního intervenčního týmu ČR (2000) a mezioborového přístupu „psychosociální krizová spolupráce“, dnes raději s názvem „komunitní krizová spolupráce“. Věnuji se též supervizi, hodnotovému a organizačnímu poradenství, moderní klinické psychologii, psychologické etice. Ráda spolupracuji týmově.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Dobrovolnicky působím například na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy.
Kontakt: bastecka@etf.cuni.cz

- **Čím se zabýváme, proč se tím zabýváme (co nás na tom zajímá)**

Mirka Bubela: V prvních dnech války jsem byla dojatá rychlou reakcí, celoevropskou odezvou a snahou pomoci. Byla jsem pyšná, jak rychle a dobře byla organizována pomoc, stala jsem se její součástí - dobrovolným tlumočnickem v Krajském asistenčním centru pomoci Ukrajině, součástí příběhu příchozích a pomáhajících. KACPU skončilo, ale příběh pokračuje: na současnou situaci nebyl nikdo z nás připraven, a tak celý systém fungování ladíme za pochodu, navíc v kontextu neustálých změn, na které musíme reagovat.

Radek Vondra: Lidi z Ukrajiny jsem potkával na ulici a v komunitních centrech a bavil se s nimi. Přes všechn ten svrab války z nich byl cítit ohromný náboj a potenciál přinést daleko víc než brát. Jsou to lidé mezi lidmi. Kdo jiný, než obec by v tomhle měl hrát hlavní roli – hledat a propojovat? Na Praze 14 jsme takto naladěni a prošli si neštěstími i koronavirem. Baví nás vykročit do neznáma, s jistotou, že na konci cesty bude daleko víc přínosu než ztrát.

Bohumila Baštecká: Zabývám se neštěstími od roku 1997. Přivykla jsem běžnému katastrofickému kruhu: dopad události, hrdinská a solidarizující fáze, deziluze, v níž se zároveň rodí nové, a výsledné posílení v podobě preventivních opatření a plánů připravenosti. Pandemie a vzápětí válka na Ukrajině představují jiný typ zátěže a vyžadují jiný typ zvládnutí.

- **O čem chceme mluvit**

Iniciativa *Možná si nerozumíme; určitě se potřebujeme: komunikační a mediální strategie (nejen) státu (nejen) v souvislosti s Ukrajinou* vznikla v květnu 2022. Vyšli jsme z rozboru **komunikační strategie v Pandemickém plánu ČR a obdobně pojaté komunikace v materiálu Stanovení strategických priorit vlády ČR ke zvládnutí uprchlické vlny související s invazí Ruské federace na Ukrajinu**. Představu státu o jednosměrném cíleném informování doplňujeme důrazem na **komunikaci v síťovém světě, kde se jedinci a skupiny připojují podle svých zájmů o věc**. Usilujeme o začleňující komunikaci, která přispěje ke společenské vzájemnosti a bude povzbuzovat a spojovat rozmanité skupiny i jednotlivce v situaci dlouhodobého spoluzití za měnících se společenských podmínek. Jsme totiž přesvědčeni, že náladu ve společnosti vytváří způsob, jak se o dění bavíme, nikoliv (jen) dění samotné.

Sešli jsme se s iniciativou zatím třikrát (29. června, 8. a 20. září 2022). Dosavadní setkání přinesla/připomněla zásady komunikace v rozmanitém světě. Pro začlenění, povzbuzení a spojení volíme pohled: **sousedství - účasti (participace) – zájmu a rozmanitosti – menšinovosti – uznání – pochybností – výsledku**.

- **S jakým cílem o tom budeme mluvit**

Na konferenci chceme k iniciativě přitáhnout pozornost, protože jsme přesvědčeni, že platí pro mnohé oblasti dlouhodobého spoluzití, např. pro oblast migrace či (duševního) zdraví, pro vnímání společného údělu v čase nastupujících společenských změn typu „mejdan už skončil“ atp. Konferenci vnímáme jako jednu z příležitostí pro pěstování veřejné rozpravy včetně důvěry, nesouhlasu a vděčnosti.

- **O čem jsme také mluvili:**

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Strategií iniciativy *Možná si nerozumíme; určitě se potřebujeme* je mimo jiné **vyvažovat společenskou pozornost konkrétně i symbolicky** mezi příchozí a usedlíky, mezi zájmy jednotlivce a jeho dobrého sousedství, mezi zájmy (neziskových) organizací, státních institucí a jednotlivých občanů, mezi iniciativami „zezdola“ a „seshora“, mezi potřebou jistoty a dovednostmi pochybovat.

Jsme přesvědčeni, že:

- **Náladu ve společnosti vytváří způsob, jak se o dění bavíme, nikoli tolik dění samotné.**
- Katastrofické události a zvláště jejich heroické fáze umíme jako stát, občané, neziskové i ziskové organizace obdivuhodně zvládnout včetně komunikace vyjadřující solidaritu a vděčnost. Zvládat dlouhodobé nepříznivé společenské průběhy se učíme **včetně rozpoznávání příležitostí v nich obsažených.**
- Dojem drolení a vyhraňování společnosti za současného období normalizace je spoluvytvářen přijatou mediální a komunikační strategií.
- Představa nepřitele může udržet společenskou jednotu. Je to strategie krátkodobě funkční, dlouhodobě nevýhodná.

Jak se o dění bavíme?

Všímejte si titulků, použitých slov, obrazů, symbolů! Sledujte (i mezi řádky) sdělované a sugerované zájmy, vynořování kulturního kontextu, tlak na „většinovost“ a „myství“ vytvářené představou „oni“.

shutterstock.com · 2194847471

Vládní strategie: Příliv Ukrajinců bude mít důsledky pro vnitřní bezpečnost

Prahou prošel průvod vděčnosti. Ukrajinky a Ukrajinci děkovali Česku za přijetí

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Manažerské shrnutí činností Strategické skupiny pro zvládnání uprchlické vlny související s invazí Ruské federace na Ukrajinu

Podklad pro schůzi Poslanecké sněmovny

10. 5. 2022

STANOVENÍ STRATEGICKÝCH PRIORIT VLÁDY ČR KE ZVLÁDNÁNÍ UPRCHLICKÉ VLNY SOUVISEJÍCÍ S INVAZÍ RUSKÉ FEDERACE NA UKRAJINU

Praha, 13. 4. 2022

XIII. Komunikace

Komunikace je stěžejní součástí strategie a vyžaduje silnou centrální koordinaci na úrovni vlády, resp. Úřadu vlády. Je proto nutno jmenovat koordinátora strategické komunikace pro řešení pomoci občanům Ukrajiny, jež si ustanoví svůj komunikační tým a bude úzce spolupracovat s jednotlivými resorty.

Komunikace vůči obyvatelům

Komunikaci v rámci České republiky bude koordinovat národní koordinátor, jemuž bude podléhat koordinátor strategické komunikace pro řešení pomoci občanům Ukrajiny. Cílem je díky kvalitní a včasné komunikaci předejít vzniku potenciálních problémů, šíření dezinformací a vzniku problémů, které by mohly přerůst do oblasti vnitřní bezpečnosti, přičemž oblast dopadů do vnitřní bezpečnosti bude řešena komplexně v opatření X.3.

Komunikace vůči ukrajinské komunitě

Pro dobré zvládnutí krize je zásadní, aby se ke všem cizincům dostávaly včas důvěryhodné informace, které jim umožní se lépe zorientovat v novém prostředí a preventují různé nekalé praktiky osob, které se snaží situace uprchlíků zneužít.

Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty

**Komunikační strategie
na podporu integrace
ukrajinských uprchlíků v ČR**

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičřova domu, právě když pracoval na hrnčičřském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Cíl 1:

Majorita české veřejnosti považuje ukrajinské uprchlíky za přínos pro Česko, aktivně podporuje jejich integraci a vyžaduje to po volených představitelích, institucích a firmách.

Motto:

Vše, co děláme pro Ukrajince, děláme i pro nás.

Výstupy nutné k dosažení cíle

- 1 – Vytvoření vládního mezerosobního orgánu s přítomností zástupců neziskového a privátního sektoru
- 2 – Zapracování doporučení ze Strategie integrace ukrajinských migrantů do (PAQ research) do vládní strategie
- 3 – Jasný plán integrace ukrajinských uprchlíků v Česku, odkomunikovaný jako vltajková loď střední Evropy během českého předsednictví EU. Česko jako lídr střední Evropy vyjedná adekvátní finanční pomoc od EU pro zvládnutí integrace. Neziskový sektor bude moci připomínkovat plán integrace.
- 4 – Proaktivní potírání dezinformací ve veřejném prostoru ☒
- 5 – Strategie a návrh financování vedoucí ke vzniku nových kapacit v sociálním bydlení
- 6 – Zavedení dětských skupin a rychlejší uvolnění ukrajinských rodičů na trh práce
- 7 – Zjednodušení pracovního práva pro azylyanty
- 8 – Navýšení kapacity sociální péče o 25 %
- 9 – Úspěšné přerozdělení uprchlíků mimo hlavní urbánní centra a do méně obydlených regionů včetně oficiálního přepisu místa pobytu pro rozpočtové určení daní
- 10 – Zjednodušení nostrifikace ukrajinských lékařů a lékařek ☒
- 11 – Podpora žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) a prevence segregace na školách, nabídka kurzů češtiny pro dospělé

Jak se o společenském dění chceme bavit z hlediska iniciativy *Možná si nerozumíme; určitě se potřebujeme?*

Chceme doplňovat vládní i nevládní komunikační strategii, která sugeruje:

- existenci dvojí „majority“ (většiny) – jednak pozice, k níž materiály mluví, jednak pozice, z níž mluví;
- dělení na „my“ – „oni“; případně na „Čechy“ (obyvatele) a „Ukrajince“.

Klademe si otázky:

- Jak se „obyvatelé“ liší od „ukrajinské komunity“? Ukrajinci pro svoje začlenění nic dělat nemusí?
- Jak pomoci státu (= nám všem) vytvářet na úrovni komunikace „nová my“?
- Jak pomoci státu (= nám všem) oprostít se od představy národního státu a vytvářet nové celky na základě sdílených úkolů, cílů a hodnot?
- Jak o komunikační strategii uvažovat dynamicky, ve vývoji daném postupujícím časem?
- Kdo je „majorita“?
- Jak se domluvit vespolek, a neopírat se přitom o sugesci neexistující „majority“?

Ve svém vlastním sdělování a ve veřejných rozpravách chceme volit perspektivu:

- **Sousedství** (konkrétního spoluzití, nikoli celospolečenských zobecnění): Vidíme před očima lidi, s nimiž sdílíme společný prostor a chceme/musíme s nimi být/žít včetně spoluzití v rodinách a na pracovištích. Nevytváříme představu o „většinovém člověku“, a to ani výzkumně. Ve výsledcích průzkumů nevidíme nic jiného než situačně zachycené preference.
- **Účasti** (participace): Komunikujeme způsobem „já – my – vy“. Obejdeme se bez alibistického „oni“.
- **Zájmu a rozmanitosti**: Zaměřujeme se na konkrétní jedince v konkrétní situaci a podle situace a cílů se přeskupující zájmové skupiny (*stakeholders*). Nevytváříme plošné statické představy o „cílových“ skupinách a neměnných kategoriích.
- **Menšinovosti**: Ke komunikaci přinášíme jeden z možných tónů. Nevlastníme předem daný patent na řešení a pravomoc.
- **Uznání**: Rozpoznáváme přispění každého. Uznání neznamená nutně souhlas.
- **Pochybnosti**: Lidi považujeme za zvědavé. Důvěřujeme spíše diskusi a rozmanitosti pohledů než přesvědčením o jedné pravdě a jedné cestě.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

- **Výsledku:** Strategii nelze dělat bez vize, bez komunikované dohody o tom, k čemu chceme dojít, a o hodnotách (účast, propojení, povzbuzení), které říkají, jak k tomu dojít.

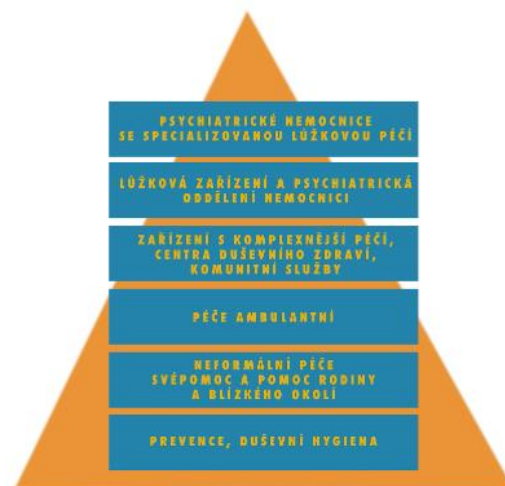
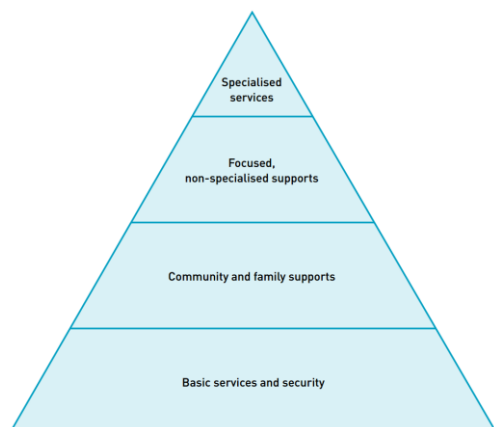
Proč se o společenském dění chceme takto bavit?

Protože chceme: Komunikační a mediální strategii zaměřenou na povzbuzení společenské vzájemnosti za měnících se společenských podmínek. Chceme to kvůli míru, sociálnímu smíru a dobré náladě.

Věříme, že lidi jsou schopni se spojit, mají-li dostatečně silný úkol. Naše pozice je občanská, nestojí za námi žádná organizace.

A také proto, že existuje ověřená **pyramida pomáhání** (podpory a služeb)²¹, která mj. šetří zdroje:

Základem pyramidy je (v krizi) udržet základní místní služby a bezpečnost. Další vrstvu tvoří různé typy obecní a rodinné podpory: sousedství, svépomoc, vzájemná pomoc, mateřské školy, práce, knihovny, muzea. Poté teprve dostupná pomoc zaměřená na definované situace úřady práce, obvodní lékaři atp.). Když toto vše funguje, je specializovaná pomoc zapotřebí málokdy.

Bez vize není strategie. Vizi máme. A teď ta strategie:

Co znamená na zcela praktické jedincem dosažitelné rovině přispět k míru, sociálnímu smíru a dobré náladě?

Co je třeba dělat teď pro dlouhodobé spolužití rozmanitých jedinců a skupin za měnících se životních podmínek? **Třeba slavit, co se podařilo?**

A jak o tom komunikovat, aby zprávy spojovaly a povzbuzovaly?

Průvodce gentlemana na cestě k nesouhlasu

²¹ Pyramid of multi-layered services and supports, IASC Reference; Group for Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings, 2007; převzal Sphere Project, Humanitarian Charter.

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Několik věcí jsme si už díky iniciativě uvědomili:

- Ve veřejném prostoru potřebujeme pěstovat umění nesouhlasu. Začít můžeme každý u sebe, v rodinách.
- Někdy stačí jednoduchá věc – např. ovlivnit kognitivní psychologí způsob, jakým se vytvářejí titulky zpráv, aby výsledkem bylo propojení („je to naše společná věc“) a povzbuzení („a víme, jak ji zvládnout“). To umíme a chceme (se) to dál učit.
- Naděje vzniká mj. uvědoměním, že věci se vyvíjejí. Úspěch vzniká mnohdy povšimnutím, jak se vyvinuly.
- Nejde o to ukázat (jen) dobré nebo strádající „hluboce lidské příběhy“ (HáelPéčka, jak říkají novináři), ale i dobro (a dopad) místní komunity, celku obce. Komunikovat třeba tak, jak se teď - po 20 a 25 letech – komunikují záplavy. Ale o trochu dříve:

**Ze spouště oceňovaná obec. Zátor se stal
jedním ze symbolů povodní 1997²²
Dříve chaos, dnes špičková koordinace.
Povodeň naučila neziskovky pomáhat²³**

²² https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/zator-povodne-1997-zaplavy-salome-sykorova-prehrada.A220709_672515_ostrava-zpravy_jog

²³ https://www.idnes.cz/brno/zpravy/povodne-morava-pomoc-neziskovky-koordinace-zachranari.A220713_673319_brno-zpravy_krut

*Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2*

Medailonky ostatních spolupracovnic a spolupracovníků konference

Mgr. Martin Bednář, Ph.D. (* 1966)

Vystudoval jsem Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci a tamtéž absolvoval doktorské studium (disertační práce na téma Transformace ústavů sociální péče pro osoby s mentálním postižením s celoročním pobytem). Dvanáct let jsem pracoval jako sociální pracovník. Od roku 1997 jsem ředitelem CARITAS – Vyšší odborné školy sociální Olomouc. Působím také jako odborný asistent na katedře křesťanské sociální práce Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, zabývám se sociální politikou a kvalitou sociálních služeb. Působím rovněž jako inspektor, lektor i provozovatel sociálních služeb.
Kontakt: martin.bednar@caritas-vos.cz

Matěj Bouček (* 2000)

Jsem studentem čtvrtého ročníku sociologie na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Ve svém studiu se blíže zaměřuji na sociologii náboženství a volného času. Současně pracuji na Evangelické teologické fakultě UK, kde jsem zaměstnán jako pracovník oddělení vnějších vztahů. Též se aktivně věnuji práci s dětmi a mládeží v Českobratrské církvi evangelické.
Kontakt: boucek@etf.cuni.cz

Bc. Alena Červenková (* 1978)

Jsem výkonná předsedkyně, sociální pracovnice, koordinátorka a ambasadorka projektů Společnosti E, ve které spolupracujeme s lidmi s epilepsií, jejich blízkými a dalšími odborníky zejména metodou designu zaměřeného na člověka. Do spolupráce, podpory a do projektů zapojujeme ty, jichž se téma života s epilepsií týká. Ráda se účastním otevřených bytových seminářů a konferencí, jsou pro mne příležitostí k setkávání, poznávání a učení se novému.
Kontakt: alena.cervenkova@spolecnost-e.cz

PhDr. Jarmila Čierná (* 1950)

V roce 1974 jsem absolvovala studium psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Pracovala jsem v Pedagogicko-psychologické poradně, nejdříve pro Středočeský kraj, posléze pro Prahu 4. Poté jsem vedla krizové centrum Diakonie ČCE. Od roku 2005 jsem v penzi a poskytuji supervize. Vyškolená jsem v Českém institutu pro supervizi a v Remediu Praha.
Kontakt: cierna@atlas.cz

Ing. Eva Grollová (* 1957)

Po roce 1989 jsem pracovala jako "country coordinator" pro nizozemské fondy (CNF CEE), které financovaly rozvoj sociálních a zdravotních služeb a také rozvojové a humanitární projekty ve střední a východní Evropě. Měla jsem možnost učit se u odborníků u nás i v zahraničí. Mým oborem byla organizační a ekonomická udržitelnost projektů a přeshraniční spolupráce. V letech 2000-2013 jsem pracovala v Diakonii ČCE, mj. jsem vedla projekty nezařaditelné do sociálních služeb. Poté jsem působila jako finanční a projektová manažerka v ESET-HELP, z.s. Externě ještě vypomáhám menším organizacím s administrativou a v osobním životě získávám nové zkušenosti z péče v rámci "generačního sendviče".
Kontakt: eva.grollova@gmail.com

Sestoupil jsem tedy do hrnčičova domu, právě když pracoval na hrnčičském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. Prorok Jeremjáš, kap. 18, verše 3-4
Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův. Dopis apoštola Pavla do sborů v Galacii, kap. 6, verš 2

Iva Jindrová

V různých životních situacích si uvědomuji, nakolik mne ovlivnila Setkávání generací v Herlíkovicích i otevřené bytové semináře. Jsem ráda, že mohu být fyzicky ve společenství takových lidí. Těším se na další inspirativní aktivity.

Autor: Oliver Beneš, zimní část Mléčné dráhy, ve Voticích

Doc. Jan Roskovec, Ph.D. (* 1966)

Vystudoval jsem teologii v Praze, Cambridge a Erlangen. V roce 1990 jsem byl ordinován kazatelem Českobratrské církve evangelické, do r. 1999 jsem působil ve sboru této církve v Českém Brodě. V roce 2003 jsem získal doktorát na Evangelické teologické fakultě UK, kde od téhož roku vyučuji Nový zákon. Zabývám se zejména výkladem Pavlových epištol a Janova evangelia. V roce 2022 jsem se na ETF habilitoval v oboru evangelická teologie. Od roku 1999 působím také v Centru biblických studií Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR, od roku 2011 jako jeho ředitel. Od června roku 2022 jsem děkanem ETF. Kontakt: roskovec@etf.cuni.cz

PhDr. Jindra Seethalerová (* 1950)

Vystudováním jsem socioložka města a bydlení, většinu života jsem pracovala v týdenním stacionáři pro osoby s mentálním postižením. V Diakonické akademii spolupracuji na organizaci výcviku v přístupu zaměřeném na klienta. Toho času jsem v důchodu, práci ve stravovací divizi otevřených bytových seminářů vnímám jako vítaný prostor k angažovanosti na užitečném poli. Kontakt: Jindra.se@volny.cz

Marta Slámová (* 2002)

Již druhým rokem studuji na Evangelické teologické fakultě UK Sociální a pastorační práci. Vedle různých drobných prací a studia se aktivně věnuji skautské výchově, vedení skautského oddílu a studentskému životu. Jsem novopečenou senátorkou akademického senátu ETF a vedoucí pěveckého sboru. Otevřené bytové semináře jsou pro mě cenným prostorem, kde se učím otevřenému dialogu. Kontakt: slamova.atram@gmail.com

Mgr. Vladimíra Šlancová (* 1974)

Vystudovala jsem Ústav sociální práce v Hradci Králové a Diakoniku na Evangelické teologické fakultě UK. Jsem sociální pracovnice a působím jako vedoucí sociální služby v organizaci Centrum služeb Slunce všem o.p.s., jako členka správní rady Diakonie Církve bratrské a jako dobrovolnice. Při své práci nejraději poslouchám lidské příběhy, které mě povzbuzují a inspirují. Aktivní účast na přípravě a organizaci konference a dále na otevřených bytových seminářích je pro mne příležitostí k získávání nových zkušeností, poznání a setkávání. Kontakt: vladimira.slancova@slunce.info